

Innst. 339 S

(2012–2013)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

Meld. St. 15 (2012–2013)

Innstilling fra justiskomiteen om forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve

Til Stortinget

1. Sammendrag

Regjeringen legger med dette fram den første meldingen til Stortinget om vold i nære relasjoner. Meldingen identifiserer utfordringer i arbeidet mot vold i nære relasjoner og foreslår en strategi for det videre arbeidet. En handlingsplan mot vold i nære relasjoner vil fremmes i etterkant av Stortingets behandling av meldingen. Regjeringens fremste mål med meldingen er at samfunnet gjennom økt kompetanse og bedre samordning skal bli bedre til å forebygge vold i nære relasjoner, gi bedre hjelp til utsatte generelt og til sårbare grupper spesielt.

Regjeringen har som utgangspunkt at vold i nære relasjoner både er årsak til, uttrykk for, og konsekvens av manglende kjønnslikestilling. Dette perspektivet suppleres med en tilnærming hvor samspillet mellom strukturelle føringer, relasjonelle forhold og individuell variasjon legges til grunn. Det ene perspektivet utelukker ikke andre perspektiver, og det gis uttrykk for at det er behov for å se nærmere på flere årsaksforhold. Meldingen vil først og fremst omhandle partnervold og barn som opplever denne volden.

Det gis i meldingen en nærmere beskrivelse av bakgrunnen for, og utviklingen av, arbeidet mot vold i nære relasjoner. Framstillingen viser hvordan feltet har utviklet seg fra hovedsakelig å være drevet fram av private initiativ og frivillige organisasjoner og hvor kriesenterbevegelsen har hatt en sentral rolle,

til å bli offentlig politikk og et tydelig offentlig ansvar. Kvinnevoldsutvalgets utredning framheves som en viktig premissleverandør for arbeidet mot vold i nære relasjoner det siste tiåret.

Det gis i meldingen en nærmere forklaring på hva vold i nære relasjoner er, og at det inkluderer både fysisk vold, seksuell vold, materiell og økonomisk vold, psykisk vold og latent vold. Det redegjøres videre for betydningen av at volden finner sted i en nær relasjon, blant annet fordi den er skjult, gjentagende og personene som berøres er betydningsfulle i hverandres liv gjennom felles historie, gjensidige forpliktelser og avhengighet. Det gis også en redegjørelse for de alvorlige konsekvensene volden kan ha for den utsatte og barn som lever med vold. Videre omhandles voldens omfang og ulike omfangsundersøkelser som underbygger at vold i nære relasjoner er et omfattende problem. Manglende statistikk og omfangstall kan bidra til å gjøre volden usynlig slik at det ikke iverksettes tilstrekkelig med tiltak for å bekjempe den. Avslutningsvis pekes det på de samfunnsøkonomiske konsekvensene vold i nære relasjoner har. Volden anslås å koste samfunnet mellom 4,5 og 6 mrd. kroner i året.

Regjeringen vil:

- Sørge for bedre og mer kontinuerlig statistikk på området vold i nære relasjoner.
- Gjennomføre landsomfattende omfangsundersøkelser hvert femte år, og med utgangspunkt i materialet gjennomføre tilleggsundersøkelser vedrørende utvalgte undergrupper.
- Videreføre den årlige rapporteringen fra kriesentertilbudet om brukerne og bruken av tilbudet.
- Ta sikte på å innføre kjønnet statistikk over henvendelser om vold i nære relasjoner i flere deler av hjelpeapparatet.

- Innføre forbedringer i politiets registrering og statistikkføring når det gjelder saker om vold i nære relasjoner.
- Bidra til økt forståelse for fenomenet vold i nære relasjoner i hjelpeapparatet og i politi og rettsvesen.
- Bruke resultatene fra den samfunnsøkonomiske analysen til å synliggjøre kostnadene ved volden, og dreie innsatsen mot forebyggende strategier.

I meldingen redegjøres det også for de internasjonale forpliktelser som Norge er bundet av, med særlig vekt på FNs kvinnekonvensjon og FNs barnekonvensjon. Norge har også underskrevet og forbereder ratifisering av Europarådskonvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.

En gjennomgang av arbeidet mot vold i nære relasjoner viser at det ikke er satset nok på det forebyggende arbeidet, at det fortsatt er behov for mer kunnskap på flere områder, og at enkelte personer som er i en situasjon som gjør dem særlig sårbare for vold ikke får tilstrekkelig hjelp. Kunnskap er en nødvendig forutsetning både for å kunne iverksette gode forebyggingstiltak, og for å gi utsatte god hjelp. Manglende kunnskap i hjelpeapparatet og for liten innsats rettet mot forebyggende arbeid rammer først og fremst sårbare grupper. Målet er at vi gjennom å øke kunnskapen i helse- og omsorgstjenesten og øvrig hjelpeapparat og i politi og rettsvesen skal bli bedre på å forebygge vold i nære relasjoner, gi bedre hjelp til utsatte generelt, og til særlig sårbare grupper spesielt.

For å styrke kunnskap og kompetanse vil regjeringen:

- Ha fokus på implementering og operasjonalisering av kunnskap, og styrke kompetansen om vold i nære relasjoner i hjelpeapparatet, blant annet gjennom oppfølgingen av meldingen til Stortinget om utdanning for velferdsstatens yrker. Kompetansehevingen skal omfatte både grunn- og videreutdanning og kompetanseoverføring i tjenestene.
- Opprette et eget forskningsprogram om vold i nære relasjoner.
- Følgevaluere/evaluere kommende handlingsplan om vold i nære relasjoner.

For å styrke det forebyggende arbeidet vil regjeringen:

- Utarbeide en tiltakspakke for forebygging av vold i nære relasjoner i samarbeid med relevante aktører på feltet.
- Tydeliggjøre KRÅDs rolle i forebygging av vold i nære relasjoner.

- Styrke skolens rolle i forebygging av vold i nære relasjoner.
- Styrke hjelpeapparatets kompetanse og virkemidler i avdekking av vold i nære relasjoner, inkludert utarbeidelse av rutineguider for avdekking der dette ikke finnes.

For å styrke arbeidet overfor særlig sårbare grupper vil regjeringen:

- Iverksette forskningsprosjekt om sårbarhet, og styrke kunnskapsgrunnlag og kompetanse i hjelpeapparatet når det gjelder særlig sårbare grupper.
- Sørge for at hjelpeapparatet i størst mulig grad blir gjort tilgjengelig og individuelt tilrettelagt for alle utsatte.

Utsatte for vold i nære relasjoner skal ha tilgang på likeverdige tjenester ut ifra individuelle behov, uavhengig av kjønn, alder, seksuell orientering, funksjonsevne, etnisk bakgrunn mv. Det fremheves at det er bygget opp et omfattende hjelpetilbud, samtidig som det pekes på gjenstående utfordringer når det gjelder kapasitet og innhold.

Regjeringen vil på denne bakgrunn:

- Vurdere hvordan resultatene fra evalueringen av kommunenes implementering av krisesenterlova best kan følges opp.
- Kartlegge i hvilken grad og hvordan Nav-kontortjenestene er involvert i saker som omhandler vold i nære relasjoner, og på bakgrunn av denne kartleggingen vurdere eventuelle tiltak for å utvikle arbeids- og velferdsforvaltningens rolle i dette arbeidet.
- Utarbeide en strategi om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom for perioden 2014–2017.
- Styrke kunnskapsgrunnlaget og kompetansen i hjelpeapparatet når det gjelder barn som opplever vold i familien.
- Sørge for at informasjon om rettigheter og hjelpetiltak når fram til den som er voldsutsatt.
- Etablere en ny nettportal om vold i nære relasjoner og voldtekt og vurdere behovet for en alarmtelefon for voldsutsatte.

Helse- og omsorgstjenesten spiller en viktig rolle når det gjelder å forebygge, avdekke og behandle skader som følge av vold i nære relasjoner. Det handler både om omsorg, psykososial oppfølging og mer tradisjonell behandling, både til barn, unge og voksne. Det pekes i meldingen på tiltak som skal iverksettes for å løse utfordringene.

Regjeringen vil på dette området:

- Bidra til styrket forskning rundt de helsemessige konsekvensene av vold i nære relasjoner samt sørge for at denne kunnskapen spres til relevante tjenester.
- Kartlegge kommunale helse- og omsorgstjenesters arbeid med vold i nære relasjoner.
- Styrke helsestasjons- og skolehelsetjenestens arbeid med vold i nære relasjoner.
- Styrke fastlegenes rolle i forebygging, avdekking og oppfølging av utsatte og utøvere av vold i nære relasjoner.
- Styrke de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) for økt kompetanse og veiledning overfor helse- og omsorgstjenestene.
- Bedre behandlingstilbudet til utsatte for vold i nære relasjoner gjennom å utvikle videre det psykososiale lavterskeltilbudet i kommunene, og vurdere hvordan det bedre kan ivareta voldsutsatte, samt revidere prioriteringsveiledere for spesialisthelsetjenesten.
- Utarbeide ny veileder for helse- og omsorgstjenestens arbeid med vold i nære relasjoner.
- Revidere veilederen for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer slik at den ivaretar voldsfeltet bedre.
- Følge opp evalueringen av overgrepsmottakene gjennom følgende tiltak:
 - Forankre tilbudet til barn som har vært utsatt for mishandling eller seksuelle overgrep, i spesialisthelsetjenesten.
 - Vurdere å opprette regionale overgrepsmottak for barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep og annen mishandling.
 - Forankre ansvaret for voksne som har vært utsatt for seksuelle overgrep, i spesialisthelsetjenesten fra 2015.
 - Styrke kompetansen i spesialist- og kommunehelsetjenesten i håndtering av vold og seksuelle overgrep, blant annet ved å vurdere å stille krav om at alle som deltar i legevakt har gjennomført kurs om vold og overgrep og ved å vurdere å gjøre slike kurs obligatoriske i spesialistutdanningen for allmennleger.
 - Styrke NKVTS og RVTS sine roller i å utvikle og spre kompetanse i helse- og omsorgstjenesten i håndtering av både medisinske og psykososiale forhold knyttet til vold og seksuelle overgrep.
 - Vurdere sertifisering av helsepersonell som skal utføre klinisk rettsmedisinsk undersøkelse og akkreditering av enhetene der undersøkelsene skal foregå.
 - Etablere et kompetansenettverk i klinisk rettsmedisin i samarbeid med de institusjo-

nene som i dag ivaretar rettspatologi og klinisk rettsmedisin.

Regjeringen mener at vi ikke har tilstrekkelig kunnskap om hvem det er som utsetter andre for vold i nære relasjoner. I meldingen drøftes viktigheten av å arbeide med voldsutøvere, og voldsutøverens situasjon beskrives nærmere. Videre gis det en oversikt over hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutøvere, og det redegjøres for behovet for en videreutvikling av tilbudet. Tiltakene rettet mot voldsutøvere er en del av den helhetlige innsatsen i arbeidet mot vold i nære relasjoner, og viktig for å kunne forebygge vold i nære relasjoner.

Regjeringen vil i forhold til voldsutøvere:

- Videreføre arbeidet med hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutøvere gjennom Alternativ til vold (ATV) og familievertjenestene.
- Styrke kompetansen og kapasiteten i behandlingstilbudet til voldsutøvere gjennom ytterligere spredning av Sinnemestringsmodellen ved Brøset.
- Bidra til ytterligere forskning om behandlingstilbudet rettet mot overgripere.

Den som utsettes for vold eller trusler om vold har krav på bistand og beskyttelse, og at saken gis god og effektiv behandling i politi og rettsvesen. I meldingen gjennomgås politiets og rettsapparatets arbeid med vold i nære relasjoner. Det gis en omtale av relevante bestemmelser i straffeloven, straffeprosessloven, barneloven, utlendingsloven, våpenloven og voldsoffererstatningsloven. Videre omhandles politiets og påtalemyndighetens arbeid, inkludert beskyttelsestiltak som politiet har til rådighet. Det gis også en gjennomgang av barns møte med politiet, og en beskrivelse av Statens Barnehus. Videre omhandles kompetansen i politiet og domstolen. Det gis også en gjennomgang av bruken av tilrettelagt dialog (restorative justice) i saker om vold i nære relasjoner.

Regjeringen vil:

- Kartlegge bruken av straffeloven § 219.
- Gi Politidirektoratet i oppdrag å utarbeide statusrapport hvert andre år om vold i nære relasjoner, inkludert statistikk og trender.
- Jevnlige oppdatere politiets veileder og tiltaks-kort.
- Følge opp evalueringen av politiets arbeid med vold i nære relasjoner, og videreutvikle arbeidet med vold i nære relasjoner i politidistriktene, herunder problemstillinger knyttet til:
 - samarbeidsrutiner mellom politiet og andre aktører (barnevern, krisesentre m.fl.)
 - voldsutsattes møte med politiet

- informasjon til utsatte om gangen i politiets behandling av saken
- politiets håndtering av barn ved utrykning.
- Følge opp evalueringene av Statens Barnehus gjennom å etablere ytterligere to barnehus i 2013 og styrke ressursituasjonen ved eksisterende barnehus, samt å sette ned en arbeidsgruppe som gis i oppdrag å utarbeide felles retningslinjer for driften av barnehusene og å foreta en vurdering av tilsynsbehovet.
- Øke kvaliteten og styrke etterforskningen i saker om vold i nære relasjoner.
- Foreta en analyse av familievoldssakene fra anmeldelse til eventuell dom.

Innsatsen mot vold i nære relasjoner involverer flere offentlige etater og forvaltningsnivåer. Volden kan ramme den utsatte på mange livsområder, og utsatte har ofte behov for bistand fra flere tjenester over lengre tid. Det er et felt som kjennetegnes av mange aktører og store koordineringsutfordringer.

Regjeringen vil for å styrke samarbeid og samordning:

- Bidra til helhetlig og samordnet bistand til utsatte for vold i nære relasjoner og deres barn, samt voldsutøvere.
- Bidra til at ulike tiltak og virkemidler sees i sammenheng, at ulike instanser og samarbeidsfora samvirker, samt at gode modeller for samarbeid spres.
- Tydeliggjøre RVTS-enes rolle i etableringen av gode samarbeidsformer og -rutiner.
- Fortsatt oppfordre kommunene til å utarbeide kommunale handlingsplaner.
- Bidra til at SLT og politiråd i større grad har vold i nære relasjoner på dagsordenen.
- Dokumentere erfaringer med bruk av individuell plan for utsatte for vold i nære relasjoner.
- Styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner i arbeidet mot vold i nære relasjoner, gjennom etablering av forum for nasjonale myndigheter og frivillige organisasjoner og opprettelsen av en tilskuddsordning blant annet for frivillige organisasjoner.
- Iverksette tiltak for å påse at taushetsplikten ikke er til hinder for et godt samarbeid mellom ulike instanser i arbeidet mot vold i nære relasjoner, samt legge til rette for at opplysningsplikten til barnevernet og avvergeplikten oppfylles.
- Prøve ut samarbeidsprosjekt tilsvarende Karin i Malmø, der politi og tjenesteapparat gir bistand til voldsutsatte i samme lokalitet.
- Videreutvikle det nordiske og europeiske samarbeidet rundt arbeidet mot vold i nære relasjoner.

Meldingen til Stortinget skisserer hovedlinjene regjeringen mener bør følges i den videre innsatsen i arbeidet mot vold i nære relasjoner, og presenterer en rekke tiltak som skal bidra til å styrke arbeidet for å forebygge og bekjempe denne volden. De skisserte tiltakene vil i begrenset grad medføre administrative konsekvenser for statlig eller kommunal virksomhet.

Tiltakene som er omtalt i meldingen dekkes innenfor berørte departementers gjeldende budsjett-rammer. Omfang av tiltakene vil tilpasses de prioriteringer som gjøres innenfor berørte departementers gjeldende budsjett-rammer. Når det gjelder overgrepsmottakene og tiltak for å styrke kompetanse om vold og overgrep i kommunal legevakt, vil regjeringen komme tilbake til dette i de årlige budsjettframleggene.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jan Bøhler, Tore Hagebakken, Sigvald Oppebøen Hansen, Anna Ljunggren og Tove-Lise Torve, fra Fremskrittspartiet, Hans Frode Kieland Asmyhr, Ulf Leirstein, Åse Michaelsen og lederen Per Sandberg, fra Høyre, André Oktay Dahl og Anders B. Werp, fra Sosialistisk Venstreparti, Akhtar Chaudhry, og fra Senterpartiet, Jenny Klinge, er svært tilfreds med at det for første gang legges frem en stortingsmelding om vold i nære relasjoner. Komiteen vil understreke at vold i nære relasjoner er brudd på grunnleggende menneskerettigheter, et betydelig samfunnsproblem og at voldens omfang årlig koster samfunnet mellom 4,5–6 mrd. kroner (Vista Analyse, 2012). Gode voldsforebyggende tiltak vil kunne spare samfunnet for store kostnader og den voldsutsatte for store lidelser. Komiteen vil understreke at alle skal ha rett til et liv uten vold.

Komiteen understreker at vold rammer enkeltmennesker. Det må være enkeltmenneskets behov for bistand og hjelp som må danne rammen for samfunnets totale innsats for å forebygge og bekjempe psykisk så vel som fysisk vold. Komiteen viser til at innsats og oppmerksomhet må rettes spesielt mot særlige sårbare grupper og minoriteter som tradisjonelt har fått lite oppmerksomhet. Komiteen viser spesielt til det arbeidet som gjøres av organisasjoner som for eksempel Skeiv Verden, Norsk crisesenterforbund (NOK) og Fellesskap mot seksuelle overgrep (FMSO).

Komiteen har merket seg det spesielle fokuset disse organisasjonene har hatt mot vold, overgrep og tvangsekteskap i deler av innvandrerbefolkningen knyttet til mennesker med LHBT-bakgrunn, og menn

som overgreps- og voldsutsatte i nære relasjoner mv. Komiteen viser videre til Krisesentersekretariatets fokus på vold mot kvinner og vold i et kjønnsmaktsperspektiv. Komiteen antar at Vista analyses anslag om at samfunnets kostnader knyttet til vold på 4,5–6 mrd. kroner er for lavt, all den tid både forskningsinnsats og oppmerksomheten knyttet til disse utfordringene har vært lav. Stigmaet og mørketallene knyttet til for eksempel kvinners vold mot menn, herunder psykisk vold, er trolig store. Komiteen er klare på at vold mot kvinner i omfang er størst, både i Norge og på verdensbasis. Det må reflekteres i samfunnets politikk og innsats for å forebygge og bekjempe dette, uten at det går på bekostning av andre grupper av befolkningen.

Komiteen viser til at målet som meldingen skisserer er at alle hjem skal være en arena for trygghet og omsorg – frie for vold. Frihet fra vold er en grunnleggende forutsetning for vekst og livsutfoldelse, og for å kunne leve et godt liv.

Komiteen viser til at vold i nære relasjoner har vært et høyt prioritert politisk område for regjeringen Stoltenberg II og et samlet storting. Regjeringen har jobbet systematisk for å styrke likestillingen og synliggjøre volden, og å bringe vold i nære relasjoner ut av de private rommene og inn på den offentlige arenaen. Gjennom fire handlingsplaner har dette arbeidet blitt tydeliggjort og synliggjort. Et eksempel på dette er at flere enn noen gang anmelder vold i nære relasjoner. Vold i hjemmet er ikke lenger et privat anliggende. Etableringen av familievoldskoordinatorer i alle politidistrikt, og familievoldsteam i de store byene, har slik komiteen ser det vært en svært viktig del i dette arbeidet. Det er likevel behov for å styrke kunnskapen, kompetansen, samarbeidet og innsatsen mot vold i nære relasjoner også i tiden fremover. Komiteen viser videre til at regjeringen gjennom stortingsmeldingen viser vilje til å styrke innsatsen ytterligere.

Komiteen viser også til at regjeringen vil rette særlig oppmerksomhet mot forebygging og kunnskap i det videre arbeidet med å bekjempe vold i nære relasjoner, og at innsatsen spesielt skal rettes mot særlige sårbare grupper som ikke i like stor grad har blitt fanget opp tidligere.

Komiteen viser til at det i ettertid av Stortingets behandling av Meld. St. 15 (2012–2013) skal utarbeides en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner, og at regjeringen skal utarbeide en strategi for arbeidet mot vold og overgrep mot barn og ungdom. Komiteen vil be regjeringen ivareta komiteens innspill ved utarbeidelse av disse. Komiteen viser til at arbeidet mot vold i nære relasjoner omfatter flere ulike departement og flere ulike stortingskomiteer.

Komiteen har derfor besluttet å involvere familie- og kulturkomiteen og helse- og omsorgskomiteen i Stortingets behandling av Meld. St. 15 (2012–2013).

For øvrig ønsker komiteen å poengtere at arbeidet i tillegg til å gå på tvers av flere departement også har et betydelig regionalt og kommunalt aspekt. Komiteen vil spesielt understreke viktigheten av at vold i nære relasjoner løftes på kommunalt nivå, spesielt gjennom å synliggjøre at vold i nære relasjoner er et folkehelseproblem. Komiteen mener det er viktig at kommunene øker kunnskapen i sine tjenester slik at de er i stand til å forebygge og følge opp innbyggerne som utsettes eller har vært utsatt for vold. Dette for eksempel gjennom oppbygging av kompetanse i barnehage, skole, helsestasjons- og skolehelsetjeneste, barnevern, fastlege, legevakt, vurdering av rapporterings- og meldingssystemer, innretning og dimensjonering av ulike tjenester og tilbud, og informasjon og veiledning generelt til kommunalt ansatte. Komiteen viser videre til at alle kommuner bør ha en handlingsplan om det kommunale arbeidet mot vold i nære relasjoner. Regjering og storting har jobbet aktivt for å sikre mennesker frihet fra vold og at vold i nære relasjoner ikke regnes som «privat» eller «husbråk», men er et offentlig anliggende.

Komiteen viser til at vold i nære relasjoner forekommer i alle samfunnslag og i alle miljøer, og at volden ikke kan oppfattes som noe spesifikt for enkelte grupper.

Komiteen viser til øvrige merknader under.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at regjeringen har valgt å løfte arbeidet mot kjønnslemlestelse og tvangsekteskap innenfor rammen av egne handlingsplaner, blant annet fordi kunnskapen i det offentlige tjenesteapparatet er særlig mangelfull på dette området, og det er behov for en spisset innsats.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil påpeke viktigheten av bekjempelse av kjønnslemlestelse. Disse medlemmer mener det er uheldig at dette temaet er utelatt i meldingen. Kjønnslemlestelse er et grovt tillitsbrudd mot unge jenter og kvinner, og bør være et fokusområde for bekjempelse av vold i nære relasjoner.

Disse medlemmer er videre av den oppfatning at stortingsmeldingen om vold i nære relasjoner til dels preges av den sektortenkningen som skaper utfordringer når det gjelder å etablere effektive tiltak for å hjelpe voldsutsatte. Begrepet «vold i nære relasjoner» tolkes for snevert og til dels for kjønns spesi-

fikt i enkelte deler av den fremlagte meldingen. Disse medlemmer etterlyser langt bedre koordinering av det samlede arbeidet mot tvangsekteskap, menneskehandel og vold i nære relasjoner for øvrig. Begrepet «vold i nære relasjoner» bør defineres videre enn det som er lagt til grunn i meldingen. I denne sammenheng viser disse medlemmer til at dette ble påpekt av flere som deltok under komiteens åpne høring om stortingsmeldingen 22. april 2013.

2.1 Avgrensningen i meldingen

Komiteen viser til at rammen for meldingen er at både menn og kvinner utsettes for vold i nære relasjoner, og at både menn og kvinner utøver volden.

Komiteen viser til at man i Norge og mange andre land har hatt som tradisjon først og fremst å se kvinner som utsettes for vold. Fra syttitallet og opp til i dag har synliggjøring og kamp mot vold mot kvinner vært en av de viktigste oppgavene for kvinnebevegelsen. Etableringen av kritesentrene samt gjennomslaget for en tydelig og ekspansiv offentlig politikk når det gjelder å bekjempe vold i nære relasjoner, var noen av bevegelsens viktigste seire. Det råder fortsatt svært negative holdninger knyttet til kvinners integritet i deler av befolkningen, men komiteen mener at det er viktig å utvide perspektivet. Å bekjempe vold bør ikke føres som en ren kjønnskamp, men som en kamp for enkeltmenneskets rett til å leve et liv uten vold. Vold i nære relasjoner rammer begge kjønn. I denne sammenheng vises det til den landsomfattende undersøkelsen om partnervold i Norge som kom i 2005 og ble utført av Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR). Den viste at kvinner og menn utsettes for om lag like mye vold i parforhold. NIBR-studien viser dog at det er flest kvinner som utsettes for den mest alvorlige og grove volden, men når det gjelder mindre alvorlig vold er kvinner og menn likt representert, både som utsatte og som utøvere.

Komiteen viser til at ifølge NIBR-studiet utsettes ni prosent av kvinnene og to prosent av mennene i løpet av livet for den mest alvorlige volden i en nær relasjon.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre oppfatter dette som et viktig bakteppe som ikke er problematisert i tilstrekkelig grad i meldingen. Disse medlemmer viser videre til forskning gjort av den amerikanske professoren i sosiologi ved Universitetet i New Hampshire; Murray A. Straus, som bekrefter at kjønnsforskjellene er små når det gjelder partnervold. Hans forskning, som viser at dette også gjelder den grove volden, er omstridt, men ikke desto mindre interessant.

For komiteen er det uansett viktig å påpeke at det for barn som vokser opp i familier med vold, er like alvorlig uansett hvem som utfører volden.

Komiteen viser videre til at barn som lever med vold i hjemmet lever i utrygghet, og har økt risiko for å få redusert helse og livskvalitet også i voksen alder. Komiteen er tilfreds med at stortingsmeldingen benytter betegnelsene «barn som lever med vold i familien» eller «barn som opplever vold i familien» og ikke «å være vitne til vold». Komiteen kjenner til at det kan være vel så skadelig for et barn å leve med vold i familien som å utsettes direkte for vold selv. Denne forståelsen av å leve med vold i familien for et barn er å anse som en endring i begrepsbruk, og komiteen mener det er svært viktig at dette påpekes i meldingen.

Komiteen er tilfreds med at meldingen eksplisitt også nevner eldre som rammes av vold. Dette er en erkjennelse av eldre som en særlig sårbar gruppe. Fokuset på at også eldre utsettes for vold i nære relasjoner har fått økt oppmerksomhet de siste årene, spesielt i regjeringens siste handlingsplan.

Komiteen ser med bekymring på at mennesker med funksjonsnedsettelse er særlig sårbare og har en økt risiko for å utsettes for vold og overgrep, og da særlig i institusjoner. Det er behov for å iverksette ytterligere tiltak ovenfor denne gruppen. Komiteen viser imidlertid til at dette aspektet må ivaretas i stortingsmeldingen om utviklingshemmedes livsvilkår, som legges frem for Stortinget i løpet av kort tid.

Komiteen viser til at det jevnlig pågår en debatt om hvilket begrep som skal brukes for å gi en dekkende beskrivelse av denne volden.

At en i dag benytter begrepet «vold i nære relasjoner» viser, slik komiteen ser det, at en har erkjent at også barn rammes av volden, og at menn også er utsatt.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at begrepet «kvinnemishandling» er erstattet av «vold i nære relasjoner» og er svært tilfreds med dette. Flertallet viser videre til meldingens avgrensning og presiseringer rundt denne begrepsbruken, og slutter seg herunder til de drøftinger og vurderinger som gjøres på dette området.

2.1.1 *Kjønnslemlestelse*

Komiteen viser videre til at enkelte former for vold i nære relasjoner i særlig grad rammer barn og unge i noen etniske minoritetsmiljøer. Det handler om vold fra storfamilier, som kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, æresrelatert vold, og mer generelt; vold som ledd i autoritær oppdragelse. Dette er vold

som særlig utøves av mannlige, men også kvinnelige, familiemedlemmer, mot unge, ugifte kvinner og menn som ledd i en kontroll av deres seksualitet. Det er datter- og søstervold, men også kusine-, niese- og barnebarnevold (Bredal 2008). Komiteen viser videre til at regjeringen har valgt å løfte arbeidet med tvangsekteskap og kjønnslemlestelse gjennom egne handlingsplaner.

Videre viser komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, til at i februar 2013 presenterte regjeringen en ny handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlig kontroll og begrensninger av unges frihet. Samtidig understreker flertallet at det er viktig at tiltak og strategier i arbeidet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse sees i sammenheng med andre former for vold i nære relasjoner, slik at man sikrer et helhetlig og samhandlende hjelpeapparat som ivaretar alle brukergrupper.

2.2 Definisjon

Komiteen er kjent med at det er mange definisjoner på hva vold i nære relasjoner er. Volden kan, slik komiteen ser det, omfatte både fysisk vold, psykisk vold, seksuelle overgrep og materiell/økonomisk vold, ofte i en kombinasjon. Komiteen understreker at også psykisk vold er alvorlig kriminalitet, og at effekten av slik vold ikke er ulik avhengig av kjønn. Dette kan være vold som benyttes for å styre eller dominere andre, ved hjelp av bakenforliggende makt eller trussel.

Komiteen vil også understreke at det gjennom de siste årene har vært offentlig oppmerksomhet rundt den såkalte «voldtektsbølgen», men at overfallsvoldtekter utført av en ukjent gjerningsmann er betydelig sjeldnere enn voldtekter utført av en bekjent av offeret eller en person som har en nær relasjon til den utsatte.

2.3 Omfang

Komiteen viser til at det anslås at mellom 75 000–150 000 mennesker i Norge årlig utsettes for vold i en nær relasjon. Hvert år oppsøker anslagsvis 6 000–8 000 mennesker krisesentertilbudene og/eller anmelder forholdet til politiet (Vista Analyse, 2012), men her vil komiteen understreke at det kun er et mindretall av de voldsutsatte som søker hjelp ved et krisesenter.

Komiteen vil allikevel understreke at det antas å være store mørketall rundt denne problematikken, blant annet fordi det mangler en samordnet innsamling av data over tid og fordi definisjonen og forståelsen av vold i nære relasjoner er i stadig endring.

Komiteen viser videre til en undersøkelse gjennomført av Norske Kvinners Sanitetsforening vinteren 2011, for å kartlegge kjennskapet til vold i nære relasjoner. Undersøkelsen viste at av 1 000 spurte svarte hele 84 prosent at de ikke tror de kjenner noen som opplever vold i nære relasjoner. Slik komiteen ser det viser dette at vold i nære relasjoner fortsatt er tabubelagt.

Komiteen viser videre til at Norsk Krisesenterforbund høsten 2011 avholdt konferansen «Historier som ikke finnes – menn utsatt for vold i nære relasjoner». Konferansen ble gjennomført med midler fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Den viste at stigma, manglende kunnskap og samfunnsmessige fordommer knyttet til vold hadde en ekstra dimensjon hva angikk menn som var utsatt for vold og/eller seksualisert vold.

2.3.1 Anmeldelser

Komiteen vil understreke viktigheten av at politiet registrerer familievold som nettopp dette, for å få et reelt antall episoder der politiet er kontaktet knyttet til vold i nære relasjoner. Komiteen viser til viktigheten av at politiets eksisterende statistikk (STASAK) innfører flere kategorier slik at en får et best mulig bilde av hvordan de ulike former for vold finner sted i en nær relasjon og at komiteen er tilfreds med at regjeringen legger opp til en endring av registreringen ved innføring av ny straffelov. Komiteen vil spesielt påpeke viktigheten av å få registrert vold mot barn i politiets eksisterende statistikk.

2.3.2 Omfangsstudier

Komiteen viser til at regjeringen har bedt Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) om å gjennomføre en landsomfattende omfangsstudie av vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep. Komiteen vil understreke viktigheten av å jevnlig gjennomføre slike landsomfattende undersøkelser og viser til at regjeringen legger opp til å gjennomføre slike undersøkelser hvert femte år.

2.4 Manglende likestilling

Komiteen legger til grunn at vold rammer enkeltmennesker. Manglende likestilling mellom kjønnene og maktforskjeller mellom kjønnene kan imidlertid forklare mye av den volden som kvinner opplever både i Norge og internasjonalt. Komiteen viser til at manglende likestilling mellom kvinner og menn kan motivere til vold og overgrep. Komiteen mener imidlertid at det er viktig og riktig å ta høyde for strukturelle, relasjonelle og individuelle forhold når man ser på årsaker til vold i nære relasjoner.

2.5 Internasjonale forpliktelser

Komiteen påpeker at Verdens helseorganisasjon (WHO) beskriver vold i nære relasjoner som et utbredt folkehelseproblem og et spørsmål om menneskerettigheter.

Komiteen viser til at Norge har sluttet seg til en rekke internasjonale avtaler som forplikter staten til å beskytte egne borgere mot vold, overgrep og annen inhuman behandling, uavhengig av kjønn, kjønnsstatus, etnisitet, funksjonsevne e.l.

2.5.1 FN

Komiteen viser til at FNs komité for avskaffelse av diskriminering mot kvinner i rapport fra 16. februar 2012 oppfordret Norge om å vedta en juridisk definisjon av voldtekt i straffeloven med manglende samtykke som det sentrale punktet. Komiteen er kjent med at forslag om endringer på dette punkt er sendt på høring, og ser fram til å behandle lovendringen i Stortinget.

2.5.2 Europarådet

Komiteen viser til at ministerkomiteen i Europarådet 7. april 2011 vedtok en ny konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet deltok i arbeidet med å utforme konvensjonen, som er en omfattende internasjonal traktat for å takle slike alvorlige overtredelser av menneskerettighetene. Konvensjonen definerer og kriminaliserer ulike former for vold mot kvinner inkludert tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, forfølgelse, fysisk og psykisk vold og seksuell vold. Komiteen viser videre til at den blant annet krever at statene skal drive forebyggende arbeid for å endre holdninger, kjønnsroller og stereotypier som gjør vold mot kvinner akseptabelt. Statene skal sørge for beskyttelse av kvinner som utsettes for vold og straffeforfølge vold mot kvinner. Konvensjonen pålegger statene å opprette en overvåkingsmekanisme som skal sørge for at konvensjonen implementeres.

Komiteen ber regjeringen forsikre seg om at norsk rett er i samsvar med konvensjonsforpliktelsene og at eventuelle lovendringer blir fremlagt Stortinget snarest.

Komiteen ser det som viktig at Norge ratifiserer Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, så snart dette lar seg gjøre. Dette må skje parallelt med arbeidet om å sikre alle borgere rett til et liv uten vold, uavhengig av kjønn.

2.6 Kunnskap og forebygging

Komiteen viser til at regjeringen erkjenner at det er tid for å rette oppmerksomheten mot kunnskap og forebygging generelt og støtter dette.

Komiteen viser til at man gjennom de siste årene har fått mer kunnskap gjennom forskning om voldens omfang og samfunnsøkonomiske kostnader, men ser det som viktig at vi gjennom de neste årene arbeider for å øke kunnskapen betydelig på de områdene hvor man ennå vet for lite.

Komiteen påpeker viktigheten av kunnskap for å kunne iverksette de riktige tiltakene for å gi utsatte god hjelp, og for å kunne iverksette forebyggende tiltak som har effekt.

Komiteen stiller seg bak målet som skisseres i meldingen om at en gjennom å øke kunnskapen i helse- og omsorgstjenesten og øvrig hjelpeapparat og i politi og rettsvesen skal bli bedre på å forebygge vold i nære relasjoner, gi bedre hjelp til utsatte generelt, og til særlig sårbare grupper spesielt.

2.6.1 Tiltak

Komiteen viser til meldingen hvor det kommer frem at regjeringen vil iverksette følgende tiltak for å styrke kunnskap og kompetanse:

- Ha fokus på implementering og operasjonalisering av kunnskap, og styrke kompetansen om vold i nære relasjoner i hjelpeapparatet, blant annet gjennom oppfølgingen av meldingen til Stortinget om utdanning for velferdsstatens yrker. Kompetansehevingen skal omfatte både grunn- og videreutdanning og kompetanseoverføring i tjenestene.
- Opprette et eget forskningsprogram om vold i nære relasjoner.
- Følge/evaluere kommende handlingsplan om vold i nære relasjoner.

Komiteen viser videre til regjeringens tiltak i meldingen for å styrke det forebyggende arbeidet:

- Utarbeide en tiltakspakke for forebygging av vold i nære relasjoner i samarbeid med relevante aktører på feltet.
- Tydeliggjøre KRÅDs rolle i forebygging av vold i nære relasjoner.
- Styrke skolens rolle i forebygging av vold i nære relasjoner.
- Styrke hjelpeapparatets kompetanse og virkemidler i avdekking av vold i nære relasjoner, inkludert utarbeidelse av rutineguider for avdekking der dette ikke finnes.

Komiteen ønsker de nevnte tiltakene velkommen.

2.6.2 *Kompetanse om vold i hjelpeapparatet*

Komiteen er spesielt opptatt av at hjelpeapparatet må få større kompetanse om vold i nære relasjoner, herunder hvordan de kan oppdage at pasienter, elever eller andre de møter i sitt virke er utsatt for vold, slik at de vil være i stand til å hjelpe vedkommende på en god måte. I denne sammenheng er det avgjørende at hjelpeapparatet opparbeider seg den relevante kompetansen gjennom sine utdanninger. Komiteen viser i denne sammenheng til behovet for at hjelpeapparatet også tilegner seg gode holdninger og kompetanse knyttet til å avdekke vold som skjer i parhold hvor det er kvinnen som utøver vold, i møte med deler av innvandrerbefolkningen, samt knyttet til samkjønnede parforhold. Komiteen vil derfor, som regjeringen, påpeke at det er svært viktig at meldingen til Stortinget om utdanning for velferdsstatens yrker følges opp.

Komiteen er tilfreds med at regjeringen vil innføre rutinemessig spørsmål om vold i nære relasjoner/bruk av screeningverktøy overfor gravide for å avdekke vold mot denne gruppen. Dette tiltaket er spesielt viktig med tanke på at en vet at barnet risikerer å påvirkes av volden allerede i mors liv (Øverli 2012). Spørsmål om vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner skal inngå som rubrikk i helsekortet for gravide, når det utarbeides et nytt elektronisk helsekort.

2.6.3 *Særlige sårbare grupper*

Komiteen er videre positiv til regjeringens tiltak i meldingen for å styrke arbeidet overfor særlig sårbare grupper. Dette gjennom å

- iverksette et forskningsprosjekt om sårbarhet, og styrke kunnskapsgrunnlag og kompetanse i hjelpeapparatet når det gjelder særlig sårbare grupper
- sørge for at hjelpeapparatet i størst mulig grad blir gjort tilgjengelig og individuelt tilrettelagt for alle utsatte

Komiteen viser til at sårbare grupper er eldre, LHBT (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner, barn av innvandrerforeldre og andre som til nå ikke har fått nok oppmerksomhet på grunn av manglende kunnskap eller også vegring mot å gå inn i materien.

Komiteen er bekymret for at integreringsutfordringer og fremmedgjøring kan skape grobunn for vold i nære relasjoner. Regjeringen bes derfor å legge til rette for oppsøkende informasjonsvirksomhet rettet mot innvandremiljøer. Det bør også legges mer vekt på informasjon og kunnskap om vold i introduksjonsprogrammet for flyktninger og asylsøkere.

Komiteen vil understreke betydningen av at ansatte i berørte tjenester innehar nødvendig kompetanse til å fange opp faresignaler på et tidlig tids-

punkt, å kunne avdekke vold i nære relasjoner og å sette inn tiltak overfor offeret. En viktig forutsetning for å lykkes med dette er at disse temaene inngår som en viktig del av relevante utdanninger og etterutdanningstilbud.

2.6.4 *Avsløring av identitet*

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at beslutningsmyndighet for adressesperre i folkeregisteret ble overført fra Skattedirektoratet til politiet fra 1. november 2012. Slik flertallet ser det, er dette et viktig tiltak som skal bidra til at sikkerheten til den trusselutsatte blir ivaretatt på en bedre måte. Politiet skal videreutvikle og forvalte metoden, og det er etablert et nasjonalt kontaktpunkt for adressesperre hos Kripos. Flertallet mener derfor at en tiltaksplan med sikte på å hindre at offentlige etater ikke eksponerer hemmelige adresser bør forventes til man ser effekten av overføringen av beslutningsmyndighet til politiet/Kripos.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre ser med uro på tilfeller der kommunale og offentlige etater har avslørt identiteten til mennesker som lever på hemmelig adresse. Dette er et tillitsbrudd med alvorlige konsekvenser for enkeltmennesket. Regjeringen bes derfor om å lage en tiltaksplan med sikte på å hindre at offentlige etater bidrar til å avsløre identiteten til mennesker som lever på skjult adresse.

Disse medlemmer viser til utfordringene personer har som lever under såkalt Kode 6. Mange må etablere seg i ny kommune en rekke ganger. Krav til egenkapital for å få husbanklån er vanskelig å innfri, og det er svært kostnadskrevende å måtte flykte fra bosted til bosted. Personer vil ofte måtte betale leie dobbelt, hus/leilighet blir ikke solgt over natten, inventar må ofte besørges på nytt. Fast arbeid er også en utfordring, som igjen blir knyttet til lånebetingelser. Husbanken bør her spille en nøkkelrolle, disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen tilrettelegge Husbankordningen bedre for dem som lever eller har levd under såkalt Kode 6, skjult adresse.»

2.6.5 *Fratagelse av foreldreretten*

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til utredninger i forbindelse med Prop. 85 L (2012–2013) om endringer i barneloven.

Flertallet vektlegger at barnets rettigheter og beskyttelse skal komme først i saker hvor det er tvil

rundt barnets sikkerhet. I saker hvor domstolene legger til grunn at det er fare for at barnet utsettes for vold eller seksuelle overgrep og/eller det er fare for re-traumatisering av barnet, skal domstolen ikke fastsette samvær, heller ikke med tilsyn.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre anmoder regjeringen om å utrede en lovendring med sikte på fratagelse av foreldreretten der far eller mor dømmes for alvorlige overgrep mot egne barn.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede forslag til lovendring med sikte på endring av foreldreretten og samværsretten til barn, der far/stefar eller mor/stemor har blitt dømt for alvorlig overgrep mot egne/stebarn.»

2.6.6 Helsesøstertjenesten

Komiteen mener at helsestasjons- og skolehelsetjenesten spiller en viktig rolle i det forebyggende arbeidet for å hindre vold mot barn. Komiteen anmoder derfor regjeringen om å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Komiteen vil understreke betydningen av at befolkningen, og da særlig barn og unge, har god tilgang til lavterskel helsetilbud. Helsesøstertjenesten er i den forbindelse svært viktig, og gir i dag tjenester til en fjerdedel av landets befolkning. Helsesøster har en unik mulighet til å følge barn, unge og deres foreldre gjennom flere år og kan både forebygge og avdekke vold og overgrep. Beregninger fra Helsedirektoratet viser at Norge mangler mellom 800 og 900 helsesøsterårsverk. I den nylig framlagte folkehelsemeldingen understreker regjeringen helsesøsters spesielle betydning i det forebyggende folkehelsearbeidet. Komiteen slutter seg til denne vurderingen.

2.6.7 Kunnskap og statistikk

Komiteen vil understreke behovet for statistikk hva gjelder vold mot barn.

Komiteen viser til at UNICEF Norge under høring påpekte at det fortsatt er behov for mer og bedre kunnskap og oversikt om vold og overgrep som rammer barn og unge. Det statistikkgrunnlaget vi har i dag, begynner å bli utdatert. Komiteen viser til at vi mangler relevant statistikk om vold mot barn, herunder barn som vitne til vold i sentrale registre i politiet. Kunnskap om, og synliggjøring av volden, er nødvendig for å iverksette riktige tiltak.

Komiteen viser til at regjeringen har bedt Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) om å gjennomføre en landsomfattende omfangsstudie av vold i nære relasjoner og

seksuelle overgrep. Denne vil omfatte barn i den forstand at NKVTS vil spørre om voldserfaringer fra barndommen.

På denne bakgrunn foreslår komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre følgende:

«Stortinget ber regjeringen sørge for bedre og mer kontinuerlig statistikk om vold og overgrep mot barn, herunder barn som vitne til vold.»

2.7 Et helhetlig og individuelt tilpasset hjelpetilbud

Komiteen er fornøyd med at regjeringen i meldingen fokuserer på at ulike individer har ulike behov. Mennesker som utsettes for vold i nære relasjoner vil trenge ulik bistand fra hjelpeapparatet. Voldens karakter, den utsattes økonomi og nettverk er blant faktorene som avgjør hvilke og hvor omfattende hjelpebehov vedkommende har. Det er derfor behov for flere ulike former for tiltak.

Komiteen er enig med regjeringen i at vi trenger et differensiert og samhandlende hjelpeapparat som er i stand til å gi god bistand og beskyttelse til voldsutsatte ut ifra individuelle og sammensatte behov. Det enkelte hjelpetilbud må være i stand til å ivareta også personer som er i en særlig sårbar posisjon eller situasjon, som for eksempel personer med rus eller psykiske problemer, samt ha kunnskap om det øvrige hjelpeapparatet, for å kunne henvise videre.

2.7.1 Tiltak

Komiteen viser til regjeringens tiltak som presenteres i meldingen for å sikre et helhetlig og individuelt tilpasset hjelpetilbud. Tiltakene som presenteres i meldingen er som følger:

- Vurdere hvordan resultatene fra evalueringen av kommunenes implementering av krisesenterlova best kan følges opp.
- Kartlegge i hvilken grad og hvordan Nav-kontortjenestene er involvert i saker som omhandler vold i nære relasjoner, og på bakgrunn av denne kartleggingen vurdere eventuelle tiltak for å utvikle arbeids- og velferdsforvaltningens rolle i dette arbeidet.
- Utarbeide en strategi om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom for perioden 2014–2017.
- Styrke kunnskapsgrunnlaget og kompetansen i hjelpeapparatet når det gjelder barn som opplever vold i familien.
- Sørge for at informasjon om rettigheter og hjelpetiltak når fram til den som er voldsutsatt.

- Etablere en ny nettportal om vold i nære relasjoner, og voldtekt, og vurdere behovet for en alarmtelefon for voldsutsatte.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, slutter seg til tiltakene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener at regjeringen har vært for lite konkret i sine tiltak. Det er også betenkelig at områder som burde vært helt sentrale i en melding om vold i nære relasjoner, som tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, er utelatt.

2.7.2 Barnevern

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til regjeringens barnevernsmelding og Prop. 106 L (2012–2013) hvor man styrker barns medvirkning i alle saker som angår dem. Flertallet mener dette er viktig, og at når det innføres en overordnet bestemmelse i barnevernloven, understrekes barnets rett til deltakelse. Flertallet mener at en slik overordnet bestemmelse om medvirkning vil bidra til bevisstgjøring og reell styrking av barns deltakelse.

Flertallet vil vise til regjeringens oppfølging av Raundalen-utvalget hvor man nå foreslår å innføre to nye prinsipper i barnevernet. Barnets beste er det overordnede prinsipp i barnevernloven og det grunnleggende prinsippet. Flertallet vil vise til de to nye prinsippene:

- Prinsippet om tilknytnings- og relasjonskvalitet: Ved vurdering av foreldres omsorgsevne skal man vurdere om tilknytningskvaliteten er utviklingsstøttende for barnet eller ikke.
- Prinsippet om barnets medvirkning: Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Flertallet mener disse nye prinsippene er viktige for å styrke beskyttelsen av barn mot vold og overgrep og for at man skal kunne foreta omsorgsovertakelse når det er til barnets beste. Flertallet mener man har eksempler på at det biologiske prinsipp har blitt tillagt for stor vekt.

Flertallet vil vise til regjeringens kvalitetsreform i barnevernet hvor man foreslår å styrke kompetansen i alle ledd i barnevernet. Flertallet vil vise til at man vil legge til rette for godt samarbeid mellom barnevernets praksis, utdanningene og forskningen. Flertallet mener dette er viktig for å gi bedre utdanninger, mer relevant forskning og ansatte som er mer oppdaterte. Flertallet vil videre vise til

Prop. 106 L (2012–2013) hvor man foreslår å gi tilbud om opplæring for ansatte i barnevernet på viktige områder, som barns rettigheter og barns medvirkning, og spesielt vil flertallet peke på kompetanse om vold og overgrep.

Flertallet mener at det er avgjørende med et robust barnevern, og kravene til nødvendig kompetanse og tiltak kan være vanskelig å tilfredsstille i små kommuner. Flertallet er derfor svært fornøyd med at regjeringen vil legge til rette for at kommuner etablerer robuste barnevernstjenester og for samarbeid på tvers. Flertallet mener interkommunalt samarbeid gir større fagfellesskap, mer habile tjenester og bedre tilgang på nødvendig kompetanse og tiltak. Flertallet mener dette er avgjørende for å styrke kompetansen om blant annet vold og overgrep i tjenesten over hele landet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til sine respektive partiers forslag og merknader ved behandlingen av barnevernsmeldingen og Prop. 106 L (2012–2013).

2.7.3 Tilbudet på krisesentrene og veien videre: bolig og annen bistand fra kommunen og Nav

I forbindelse med oppfølging av den varslede evalueringen av kommunenes implementering av krisesenterlova vil komiteen be regjeringen ha særlig fokus på hvordan kommunene sørger for oppfølging «i reetableringsfasen», jf. krisesenterlova § 2, annet ledd, bokstav d). Akutttilbudet i krisesentertilbudet er svært viktig og en uunnværlig del av tilbudet til voldsutsatte kvinner, menn og deres barn. Det er imidlertid viktig at fokuset på krisesentertilbudet som gis er videre enn akutttilbudet. Vi vet at ca. 20 prosent av de som overnatter på landets krisesentre, drar tilbake til voldsutøver. Mange av disse har små barn. Det blir ofte for utfordrende å starte på nytt. Den voldsutsatte er ekstra sårbar i den fasen da vedkommende skal dra fra krisesenteret og etablere seg på nytt. Komiteen viser til at mange opplever at det er vanskelig å finne bolig, og at det kan være svært krevende økonomisk å skulle gå fra voldsutøver. Kommunene må derfor legge til rette for at det skal være lettest mulig å reetablere seg i samfunnet jf. Meld. St. 17 (2012–2013) Bygginge – Bu – Leve. Det innebærer blant annet at kommunene gjør det lett å sørge for tilbud om bolig, eller overgangsbolig, samt bistand til å finne jobb eller studier. Komiteen viser videre til at kommunenes ansvar for oppfølging i reetableringsfasen jf. krisesenterlova, også innebærer at kommunene skal levere tjenester som følger av eksisterende lovverk, og som koordineres gjennom Nav. Komiteen viser til at regjeringen vil kart-

legge i hvilken grad og hvordan Nav-kontortjenestene er involvert i saker som omhandler vold i nære relasjoner, og på bakgrunn av denne kartleggingen vurdere eventuelle tiltak for å utvikle arbeids- og velferdsforvaltningens rolle i dette arbeidet.

Komiteen vil påpeke at det er viktig at fylkesmannen fører systematisk tilsyn med kommunens implementering av krisesenterlova og at regjeringen følger utviklingen nøye.

2.7.3.1 VEILEDER/FORSKRIFT

Komiteen mener at det er behov for en veileder til krisesenterlova, for å presisere hvilke krav regjeringen mener ligger i krisesenterlova, da komiteen har fått tilbakemeldinger om at ulike kommuner tolker kommunenes krav etter loven ulikt. Komiteen mener det bør presiseres i den varslede handlingsplanen at det skal utarbeides en veileder til krisesenterlova.

I tilsynet med kommunenes oppfølging viser komiteen til at den nasjonale statistikken over belegget på landets krisesentertilbud i 2011 påpeker at en økende andel av brukerne ved krisesentrene er menn. Mange krisesentre rapporterer også om økt belegg av menn i 2012. Det stiller etter komiteens oppfatning kommunene overfor betydelige utfordringer knyttet til å gi et trygt og godt tilbud til alle dem som trenger et slikt tilbud.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at det i krisesenterlova er inntatt forskriftshjemler om krav til kompetanse hos de ansatte og krav til fysisk sikring av lokaler, jf. krisesenterlova § 2 sjetted ledd.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre anser det som viktig at det sørges for at det utarbeides en kvalitetsforskrift som sørger for klargjøring av hva som reelt sett forventes av kommunene i deres arbeid med å styrke det kommunale krisesentertilbudet.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det utarbeides en kvalitetsforskrift som klargjør hva som reelt sett forventes av kommunene i deres arbeid med å styrke det kommunale krisesentertilbudet.»

2.7.3.2 BARN PÅ KRISESENTRER

Komiteen viser til at det følger av krisesenterlova § 3 at kommunen skal sørge for at tilbudet blir lagt til rette slik at det imøtekommer de individuelle behovene til brukerne. Dette gjelder også barna som benytter tilbudet. Loven presiserer videre at kommu-

nen skal sørge for å ta vare på barn på en god måte tilpasset deres spesielle behov, og skal også sørge for at barn får oppfylt de rettighetene de har etter annet regelverk. Barn skal gis god og individuell oppfølging på krisesentrene. Komiteen viser til at evalueringen av krisesentrene foreligger i 2014, og den vil se på hvilke endringer og tilrettelegging blant annet for barn loven har medført. Komiteen imøteser denne evalueringen.

2.7.3.3 ØKT ANDEL MINORITETSSPRÅKLIGE PÅ KRISESENTRER

Komiteen viser til at andelen innvandrere som benytter krisesentertilbudet har økt og er nærmest fordoblet de siste 10 årene. Komiteen vil tydelig understreke at 25 prosent av kvinnene med innvandrerbakgrunn som oppsøkte krisesentrene i 2011, hadde vært utsatt for vold fra en person med etnisk norsk opprinnelse.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre viser til at den betydelige overrepresentasjonen av mennesker som utsettes fra vold av personer med en annen etnisk bakgrunn, må adresseres klart og tydelig. Disse medlemmer viser i denne sammenheng også til at eksempelvis krisesenteret i Drammen melder at stadig flere voldsutsatte menn med minoritetsbakgrunn har benyttet seg av deres tilbud.

2.7.4 *Utarbeide en strategi om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom for perioden 2014–2017*

Komiteen viser til at barn som lever med familier med vold er spesielt sårbare, fordi de har liten mulighet til å unngå volden på egen hånd. Komiteen viser til at barn kan oppleve volden gjennom å se eller å høre at en av foreldrene blir slått. Komiteen vil understreke at på sikt kan det å ha vært utsatt for vold også resultere i voldelig adferd. Komiteen viser til at det i strategien som skal utarbeides av regjeringen vil være viktig å sette fokus på overlapping og sammenhengen mellom de ulike formene for vold og omsorgssvikt, for slik å formidle at barn kan være utsatt for flere belastninger.

Komiteen har følgende innspill til den varslede strategien; Komiteen ber regjeringen

- sørge for at det er tilstrekkelig kompetanse i helseforetakene og at det finnes gode rutiner for å ivareta barn som kan ha vært utsatt for seksuelle overgrep og annen mishandling
- sørge for at alle barnehus har avtaler med helseforetak/sykehus for å utføre medisinske undersøkelser av barn, samt sikre tilgjengelig personell med kompetanse på voldsutsatte barn

- styrke helsestasjon- og skolehelsetjenestens rolle i forebyggingen og oppfølgingen av overgrep, trakassering og vold i nære relasjoner
- sørge for bedre og mer kontinuerlig statistikk om overgrep trakassering og vold mot barn, herunder barn som lever med vold i familien
- sørge for at barn gis god og individuell oppfølging på krisesentrene
- gjennomgå hvordan barne- og ungdomspsykiatrien forholder seg til voldsproblematikken når det gjelder diagnostisering av barn
- etablere gode samarbeidsformer mellom barnevernstjenesten og andre virksomheter som jobber med barn, som en forutsetning for å avdekke vold og overgrep tidlig

2.7.5 Nettportal og alarmtelefon

Komiteen har fått tilbakemeldinger fra ulike instanser i hjelpeapparatet som arbeider med tematikken om at det er behov for en nettportal hvor man kan søke informasjon. Komiteen er derfor tilfreds med at regjeringen varsler en slik nettportal.

Dette bør etter komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyres mening, sees i sammenheng med Stortingets vedtak om å vurdere å opprette en egen offeromsorg, jf. Dokument 8:156 S (2010–2011) og Innst. 6 S (2012–2013) om statsbudsjettet for 2013.

Komiteen merker seg at departementet sier følgende i meldingen:

«Etableringen av en portal skal også ses i sammenheng med et eventuelt behov for en ny alarmtelefon for voldsutsatte.»

Komiteen viser til at Barneombudet påpekte i høringen at dersom man oppretter en alarmtelefon, må dette ikke gå på bekostning av dagens alarmtelefon for barn og unge. Komiteen slutter seg til dette.

Komiteen understreker at en ny alarmtelefon for voldsutsatte må være tilgjengelig for alle, herunder de særskilte utsatte gruppene som omtales i meldingen.

2.8 Helse- og omsorgstjenestenes tilbud

Komiteen viser til at vold i nære relasjoner er et alvorlig folkehelseproblem. Helse- og omsorgstjenesten spiller derfor en viktig rolle når det gjelder å forebygge, avdekke og behandle skader som følge av vold i nære relasjoner. Det handler både om omsorg, psykososial oppfølging og mer tradisjonell behandling, både til barn, unge og voksne. Fastlegene, skolehelsetjenesten, jordmødre og ansatte i hjemmesy-

kepleien er eksempler på yrkesgrupper som spiller en unik rolle i kampen mot vold i nære relasjoner, og som bør settes bedre i stand til å oppdage vold, og til å bistå de som utsettes for vold. Komiteen merker seg at også Den norske legeforening og Norsk sykepleierforbund under høringen i komiteen 16. april 2013, sluttet seg til at det er behov for økt kunnskap.

Komiteen viser videre til at meldingen beskriver de helsemessige konsekvensene av vold i nære relasjoner, samt de mest sentrale helse- og omsorgstjenestene som voldsutsatte møter.

2.8.1 Tiltak

Det pekes videre på tiltak som skal iverksettes for å løse utfordringene, og komiteen viser til meldingens beskrivelser på dette området og tiltakene som presenteres i meldingen. Tiltakene er som følger:

- Bidra til styrket forskning rundt de helsemessige konsekvensene av vold i nære relasjoner samt sørge for at denne kunnskapen spres til relevante tjenester.
- Kartlegge kommunale helse- og omsorgstjenesters arbeid med vold i nære relasjoner.
- Styrke helsestasjons- og skolehelsetjenestens arbeid med vold i nære relasjoner.
- Styrke fastlegenes rolle i forebygging, avdekking og oppfølging av utsatte og utøvere av vold i nære relasjoner.
- Styrke de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) for økt kompetanse og veiledning overfor helse- og omsorgstjenestene.
- Bedre behandlingstilbudet til utsatte for vold i nære relasjoner gjennom å utvikle videre det psykososiale lavterskeltilbudet i kommunene, og vurdere hvordan det bedre kan ivareta voldsutsatte, samt revidere prioriteringsveiledere for spesialisthelsetjenesten.
- Utarbeide ny veileder for helse- og omsorgstjenestens arbeid med vold i nære relasjoner.
- Revidere veilederen for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer slik at den ivaretar voldsfeltet bedre.
- Følge opp evalueringen av overgrepsmottakene gjennom følgende tiltak:
 - Forankre tilbudet til barn som har vært utsatt for mishandling eller seksuelle overgrep, i spesialisthelsetjenesten.
 - Vurdere å opprette regionale overgrepsmottak for barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep og annen mishandling.
 - Forankre ansvaret for voksne som har vært utsatt for seksuelle overgrep, i spesialisthelsetjenesten fra 2015.
 - Styrke kompetansen i spesialist- og kommu-

nehelsetjenesten i håndtering av vold og seksuelle overgrep, blant annet ved å vurdere å stille krav om at alle som deltar i legevakt har gjennomført kurs om vold og overgrep og ved å vurdere å gjøre slike kurs obligatoriske i spesialistutdanningen for allmennleger.

- Styrke NKVTS og RVTS-enes rolle i å utvikle og spre kompetanse i helse- og omsorgstjenesten i håndtering av både medisinske og psykososiale forhold knyttet til vold og seksuelle overgrep.
- Vurdere sertifisering av helsepersonell som skal utføre klinisk rettsmedisinsk undersøkelse og akkreditering av enhetene der undersøkelsene skal foregå.
- Etablere et kompetansenettverk i klinisk rettsmedisin i samarbeid med de institusjonene som i dag ivaretar rettspatologi og klinisk rettsmedisin.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, støtter tiltakene.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre er motstandere av den foreslåtte omorganiseringen av overgrepsmottakene, jf. merknader og forslag under punkt 2.8.3.

2.8.2 De helsemessige konsekvensene

Komiteen ønsker å påpeke at de helsemessige konsekvensene av vold i nære relasjoner er store. I tillegg til de åpenbare synlige fysiske skadene vet vi at mennesker som har opplevd vold har en høyere forekomst av sykdommer som kreft, hjerte- og karsykdommer, diabetes, astma, fibromyalgi, høyfeber og bronkitt. Andre konsekvenser kan være kroniske smertelidelser, psykosomatiske symptomer og ulike mage- og tarmsykdommer. Mennesker som har vært utsatt for vold har også økt risiko for å utvikle angst, fobier og depresjoner. Også risikoen for selvmord øker.

Komiteen vil trekke frem en studie gjort av Alsaker i 2008 av kvinner ved norske krisesentre. Her konkluderes det med at disse kvinnene har mye dårligere livskvalitet enn andre norske kvinner i samme alder, og betydelig dårligere livskvalitet og helse sammenlignet med andre grupper som opplever eller har opplevd alvorlig helserisiko (trussel om død). For eksempel hadde de betydelig dårligere livskvalitet og helse sammenlignet med soldater som hadde vært i krig. Kvinnene i studien hadde spesielt lav livskvalitet hva angikk mental helse, sosial helse og vitalitet.

Komiteen viser for øvrig til meldingens beskrivelser av de helsemessige konsekvensene, og ønsker velkommen styrking av forskning om temaet.

2.8.3 Overgrepsmottak

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener at det er behov for tiltak for å styrke helse- og omsorgstjenestens tilbud til personer utsatt for seksuelle overgrep og relasjonsvold. Noen overgrepsmottak leverer tjenester av høy kvalitet, men evalueringen av dagens tilbud viser at tilbudet ikke er likeverdig og av tilstrekkelig kvalitet. Finansieringsansvaret for overgrepsmottakene er også uklart. Det er viktig å etablere robuste ordninger som vil sikre et likeverdig tilbud av god kvalitet i hele landet hele døgnet, og slik at man ikke er avhengig av innsatsen til ildsjeler.

Flertallet er imidlertid opptatt av at det arbeidet og den idealisme som er lagt ned i arbeidet med overgrepsmottakene, verdsettes også i det videre arbeidet med å utvikle overgrepsmottakene.

Flertallet er opptatt av at alle som er utsatt for vold skal få god hjelp og at denne hjelpen noen ganger må skje i regi av kommunene, noen ganger i regi av spesialisthelsetjenesten.

Som i helsetjenesten for øvrig mener flertallet at det som krever spesiell kompetanse bør ivaretas i spesialisthelsetjenesten, mens det som er hyppig og/eller krever mindre spesialisert kompetanse ivaretas i den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Dette innebærer, etter flertallets syn, at alle tjenester til barn utsatt for vold og overgrep bør ivaretas av spesialisthelsetjenesten. Når det gjelder voksne, bør tjenestene til kvinner og menn utsatt for seksuell vold ivaretas ved mottak i spesialisthelsetjenesten, mens relasjonsvold, når den er av en type som faglig sett kan håndteres i kommunene, bør håndteres der.

Flertallet viser til at dette er en problemstilling som man i større kommuner bør kunne se i sammenheng, og at samhandling mellom kommuner og mellom kommuner og spesialisthelsetjenesten kan gi gode løsninger.

Flertallet vil derfor understreke at de robuste kommunale overgrepsmottakene bør videreføres gjennom avtaler med spesialisthelsetjenesten, slik regjeringen legger opp til. På den måten kan etablerte fagmiljøer videreføres og styrkes.

I tillegg mener flertallet at det er behov for å vurdere ytterligere kompetansehevede tiltak både i spesialisthelsetjenesten og i den kommunale legevaktstjenesten. Flertallet er derfor tilfreds med at regjeringen vil vurdere å stille krav om at alle som deltar i legevakt har gjennomført kurs om vold og overgrep og vurdere å gjøre slike kurs obligatoriske i spesialistutdanningen for allmennleger. Videre at

regjeringen vil styrke NKVTS og RVTS-enes rolle i å utvikle og spre kompetanse i helse- og omsorgstjenesten i håndtering av både medisinske og psykososiale forhold knyttet til vold og seksuelle overgrep, vurdere sertifisering av helsepersonell som skal utføre klinisk rettsmedisinsk undersøkelse og akkreditering av enhetene der undersøkelsene skal foregå, og etablere et kompetansenettverk i klinisk rettsmedisin i samarbeid med de institusjonene som i dag ivaretar rettspatologi og klinisk rettsmedisin.

Flertallet er glad for at regjeringen med dette plasserer både det faglige og det finansielle ansvaret for overgrepsmottakene. Flertallet ser dette i sammenheng med satsingen som nå skjer innen helsetjenesten på dette området, og peker spesielt på at kompetansen hos fastlegene skal bedres. Flertallet er opptatt av at gode fagmiljø som i dag er forankret i kommuner, ivaretas i ny struktur. Flertallet ber regjeringen sikre at helseforetakene inngår avtaler med kommunene der dette er naturlig. Flertallet mener driften av overgrepsmottak egner seg godt til samhandling mellom 1. og 2.linjetjenesten.

Flertallet viser til at det av og til er glidende overganger mellom fysisk og seksualisert vold, og ber regjeringen sikre at den fremtidige organiseringen ivaretar at brukerne ikke faller mellom to stoler.

Flertallet støtter forslaget om å vurdere å opprette regionale overgrepsmottak for barn. Dette for å sikre kompetanse i å avdekke mishandling og seksuelle overgrep i klinisk rettsmedisinsk undersøkelse.

Flertallet vil understreke viktigheten av at menn som opplever overgrep, enten fysisk eller psykisk vold, eller seksuelle overgrep, skal oppleve at overgrepsmottakene og tjenesten kommunen tilbyr dem, er nødvendig og gir relevant behandling.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre er sterkt kritiske til regjeringens forslag om at ansvaret for voldtektssaker skal overføres til spesialisthelsetjenesten. Overgrepsmottakenes oppgave er å gi tilbud til personer som både har vært utsatt for seksuelle overgrep og/eller vold i nære relasjoner. Disse medlemmer peker på at overgrepsmottak må organiseres slik at alle grupper, også menn, føler at mottakene tilbyr nødvendig og relevant behandling. Regjeringen foreslår å splitte ansvaret for hvem som skal behandle voksne som har vært utsatt for seksuelle overgrep og personer som har vært utsatt for vold i nære relasjoner. Seksuelle overgrep mot voksne skal forankres i spesialisthelsetjenesten fra 2015, mens personer utsatt for vold i nære relasjoner skal få behandling på kommunalt nivå. Disse medlemmer mener at dette er en uheldig splitting av eksisterende fagmiljø, og verdifull eksisterende kompetanse og fagmiljø vil

gå tapt. Dette vil føre til et svekket akutttilbud til personer utsatt for seksuelle overgrep og personer utsatt for vold i nære relasjoner.

Disse medlemmer peker på at fravær av overgrepsmottak i primærhelsetjenesten vil kunne medføre at det blir vanskelig å gi et fullverdig akutttilbud til relasjonsvoldsutsatte. Arbeidet for denne gruppen er minst like krevende, og for å gi disse et godt tilbud trengs det tilgang på overgrepsmottakenes kompetanse, tid og beredskap for å tilby rettsmedisinsk undersøkelse, behandling og psykososialt arbeid, inklusive vurdering av sikkerhet og barnevern. Disse medlemmer er derfor bekymret for at dersom overgrepssarbeidet deles på to nivå, vil det bli et klasseskille mht. hvilke akutt-ressurser som stilles til disposisjon for de to gruppene.

Disse medlemmer peker på at istedenfor å bygge opp særkompetanse og beredskap på to nivåer i helsetjenesten, vil det være langt mer rasjonelt å videreføre og styrke dagens overgrepsmottak slik at de også kan favne relasjonsvolden. Dette vil være fullt mulig via forskriftsfesting av kommunalt ansvar og tilrettelagt finansiering. Disse medlemmer påker på at kommunene kan samarbeide om interkommunale løsninger om overgrepsmottak så vel som legevakter og KAD (kommunal, akutte døgnenhet). Kommunene kan også samarbeide med lokale sykehus der det er egnet, som i dag.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen videreføre dagens organisasjonsmodell for overgrepsmottakene og styrke disse innenfor rammen av denne modellen.»

2.8.4 Rus

Komiteen viser til at sammenhengen mellom rus og partnervold er kompleks. Komiteen viser også til Actis' (Rusfeltets samarbeidsorgan) høringsuttalelse hvor det vises til en norsk undersøkelse blant kvinner som var blitt utsatt for fysisk maktbruk fra ektefelle eller samboer. Undersøkelsen viser at drøyt en av fire svarte at partneren deres hadde drukket alkohol eller andre rusmidler da den siste voldsepisoden fant sted.

Videre viser komiteen til at SIRUS (Statens institutt for rusmiddelforskning) estimerer at 50 000–150 000 norske barn lever sammen med voksne som har risikofylte drikkevaner, og at ungdom med foreldre som er ofte beruset også er mye mer utsatt for vold i hjemmet enn andre unge.

Komiteen viser til viktigheten av at helsetjenestene har kunnskap og oppmerksomhet på tematikken, og ser alkoholbruk som en årsak til situasjonen. Anerkjennelse og kunnskap om sammenhengene er også viktig i behandlingsopplegg, og det vil da være

et gjensidig behov for denne linken – både i behandling av vold og av alkohol.

2.8.5 *Utsatte med tilleggsutfordringer som rus og psykiske problemer*

Komiteen vil trekke frem at mennesker som utsettes for vold kan være ekstra utsatt for å utvikle et rusproblem. Rus kan være en strategi og en flukt for å holde ut i en hverdag preget av vold. En undersøkelse som indikerer en slik sammenheng, viser at 74 prosent av de mishandlede kvinnene som utviklet et rusproblem, gjorde dette etter at mishandlingen begynte (Giles-Sims 1998).

Komiteen vil derfor trekke frem at det er viktig at kommunene er bevisst sitt ansvar etter krisesenterlova om å gi et individuelt tilbud til ulike utsatte, også i de tilfellene der det er ekstra utfordringer, for eksempel i form av at den utsatte har behov knyttet til rusmisbruk eller psykiatri.

2.9 Hjelpe- og behandlingstilbud til voldsutøvere

Komiteen mener at det er essensielt at voldsutøver får bistand til å slutte å utøve vold dersom man skal lykkes med å forebygge vold i nære relasjoner. Man har i dag ikke tilstrekkelig kunnskap om hvem det er som utsetter andre for vold i nære relasjoner, men en vet at en voldsutøver kan utsette flere for vold; flere partnere, flere barn. Dersom en lykkes i å få en voldsutøver til å slutte å utøve vold, vil samfunnet ha forebygget vold mot mange. Tiltakene rettet mot voldsutøver er derfor en del av den helhetlige innsatsen i arbeidet mot vold i nære relasjoner, og viktig for å kunne forebygge slik vold. Komiteen viser til at regjeringen vil

- videreføre arbeidet med hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutøvere gjennom Alternativ til vold (ATV) og familieverntjenestene
- styrke kompetansen og kapasiteten i behandlingstilbudet til voldsutøvere gjennom ytterligere spredning av Sinnemestringsmodellen ved Brøset
- bidra til ytterligere forskning om behandlingstilbudet rettet mot overgripere

Komiteen er kjent med at det i mange tilfeller er for lang ventetid for behandling av voldsutøvere, og mener derfor det er positivt med tanke på det forebyggende arbeidet at regjeringen vil styrke kapasiteten i behandlingstilbudet til voldsutøvere.

Komiteen er kjent med det gode arbeidet som gjøres av ATV, Brøset og Reform på dette området, og vil trekke frem at Reform under høringen påpekte at tilbudene er supplerende og ikke konkurrerende.

2.10 Politi og rettsvesen

Komiteen vil påpeke at det i saker om vold i nære relasjoner er avgjørende hvordan politi, påtalemyndighet og domstol håndterer saker om dette. Dette gjelder både for tilliten fra den utsatte og fra befolkningen generelt. En god behandling av familievoldssaker i politiet og rettsapparat har en viktig forebyggende effekt. Komiteen viser til at regjeringen, riksadvokaten og politiet selv har hatt betydelig oppmerksomhet på å bedre kunnskapen og fokusset på vold i nære relasjoner de siste årene.

Komiteen mener at selv om mye gjenstår, har arbeidet gitt resultater. Komiteen viser til at det er grunn til å anta at større åpenhet, endrede holdninger og ikke minst et sterkt søkelys på vold i nære relasjoner fra politi og påtalemyndighet, har ført til at flere anmelder. I 2012 ble det registrert 2 557 anmeldelser for mishandling i familieforhold (straffeloven § 219). Dette er en økning på 75,5 prosent siden 2008. Flere anmeldelser er positivt, fordi det får volden frem i lyset, fordi det gir samfunnet en mulighet til å bistå den som har vært utsatt for vold eller overgrep og fordi voldsutøver vil kunne stilles til ansvar.

Komiteen vil peke på at politi og påtalemyndighet har tatt sjumilssteg siden man på 70- og 80-tallet omtalte vold i hjemmet som «husbråk», en tid da mange mishandlede kvinner kunne fortelle om at politiets innsats sjelden var egnet til å skape trygghet. De få kvinnene som tok sakene til politiet opplevde ofte at voldsproblemene deres ikke ble tatt alvorlig, og de følte seg snarere mistenkeliggjort enn godt behandlet av politiet. Komiteen stiller seg bak de vurderinger som gjøres i meldingen rundt den voldsutsattes møte med politiet, herunder mener komiteen det er positivt at det skal igangsettes et utviklingsarbeid i regi av Politidirektoratet for å sørge for bedre metodikk og rutiner knyttet til politiets møte med voldsutsatte, hvor målsettingen er å sørge for at avstanden og konfliktflatene mellom politiet og den utsatte blir minst mulig. Bedrede rutiner for informasjon peker seg ut som et særlig viktig område. Komiteen mener det er viktig å fortsette arbeidet med å få flere til å anmelde. I denne sammenheng vil det være avgjørende at politiet møter dem som anmelder på en god måte.

Komiteen viser til at meldingen gir en omtale av relevante bestemmelser i straffeloven, straffeprosessloven, barneloven, utlendingsloven, våpenloven og voldsoffererstatningsloven. Videre omhandles politiets og påtalemyndighetens arbeid, inkludert beskyttelsestiltak som politiet har til rådighet. Det gis også en gjennomgang av barns møte med politiet, og en beskrivelse av Statens Barnehus. Videre omhandles kompetansen i politiet og domstolen. Det gis også en gjennomgang av bruken av tilrettelagt dialog (restorative justice) i saker om vold i nære relasjoner.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at politiets innsats mot vold i nære relasjoner er betydelig styrket de senere årene, og politiet har fått en rekke nye virkemidler for å ivareta og beskytte dem som er utsatt, samtidig som det er fokus på etterforskning og iringeføring av saker.

Flertallet vil fremheve at Riksadvokaten har gitt detaljerte retningslinjer for politiets og påtalemyndighetens håndtering av saker om familievold. Dette innebærer at vold i nære relasjoner kan inngå i den kategori saker som gis forrang dersom det er knapphet på ressurser. Disse sakene skal oppklares så langt råd er, og unødige liggetid skal unngås både hos etterforsker og jurist.

Flertallet viser videre til at departementet i tildelingsbrevet til Politidirektoratet har lagt inn som et krav at utviklingen mht. vold i nære relasjoner skal følges nøye – det skal rapporteres både pr. tertial og årlig.

Flertallet mener det er positivt at arbeidet i politidistriktene skal videreutvikles på bakgrunn av evalueringen av politiets arbeid med vold i nære relasjoner som er gjennomført av Politihøgskolen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre påpeker videre at forslagene i stortingsmeldingen om tiltak innen politi og rettsvesen er lite konkrete, effektive og ambisiøse. Å oppdatere politiets veiledere og tiltakskort kan være nyttig, men disse medlemmer viser til at regjeringen heller burde utarbeidet kvalitetskriterier som skulle vært gjeldende for politiets etterforskning i slike saker. Disse medlemmer peker på at regjeringen må gjøre det klart hvilken kompetanse politifolk som skal etterforske vold i nære relasjoner, skal ha. Disse medlemmer foreslår at det bør utredes hvordan etterforskningen av saker om vold i nære relasjoner kan styrkes ved tverrfaglig samarbeid gjennom sivil kompetanse i politiets etterforskningsteam og egne studier om vold i nære relasjoner ved Politihøgskolen.

2.10.1 Iverksatte tiltak mot vold i nære relasjoner gjennom endret lovgivning

2.10.1.1 ENDRINGER I STRAFFELOVEN

Komiteen vil her særlig vise til endringene som er gjort i straffeloven. Komiteen viser til at det ved lov av 21. desember 2005 nr. 131 ble vedtatt en egen bestemmelse om mishandling i familieforhold ved en endring av straffeloven 1902 § 219. Målsettingen var å få en bestemmelse som er bedre egnet til å fange opp kompleksiteten og helheten i saker som omhandler mishandling i familieforhold enn de generelle straffebestemmelser om vold og trusler.

Lovendringen trådte i kraft 1. januar 2006. I 2010 ble den øvre strafferammen for overtredelse av bestemmelsen hevet fra fengsel i inntil tre år til fengsel i inntil fire år. I en avgjørelse i mars 2011 kom Høyesterett til at bestemmelsen ikke rammet handlinger begått overfor en tidligere samboer etter at samboerforholdet var opphørt. På bakgrunn av denne avgjørelsen ble det foretatt en endring slik at bestemmelsen nå inneholder uttrykkelige henvisninger til samboere på lik linje med ektefeller. Komiteen mener det har vært viktig å få et eget straffebud som omhandler familievold. Komiteen ser videre frem til at straffeloven av 2005 trer i kraft. Ikrafttredelsen vil innebære at strafferammen øker fra fire til seks år for mishandling og fra seks til 15 år for grov mishandling i nære relasjoner.

Komiteen vil videre trekke frem utvidelsen av avvergingsplikten (straffeloven § 139) som et annet viktig tiltak. Etter endringen skal det mindre til før avvergingsplikten inntreffer. Avvergingsplikten innebærer at den som unnlater å anmelde til politiet eller på annen måte søker å avverge en straffbar handling eller følgene av den, kan straffes med bot eller fengsel inntil 1 år. Avvergingsplikten knytter seg til de handlingene som er angitt i straffebudet, dvs. seksuell handling med barn under 16 år mv, misbruk av overmaktsforhold og lignende, alminnelig og grov mishandling i nære relasjoner eller medvirkning til slik mishandling. Tidligere inntrådte avvergingsplikten først når man hadde pålitelig kunnskap om at nærmere bestemte alvorlige straffbare handlinger ville bli eller var i ferd med å bli begått. Etter lovendringen inntreffer avvergingsplikten når noen holder det som sikkert eller mest sannsynlig at den aktuelle straffbare handlingen vil bli eller er begått. Lovendringen innebærer også at avvergingsplikten opphever en eventuell taushetsplikt, uansett grunnlag for taushetsplikten. Komiteen mener endringene er viktige for å forebygge nye tilfeller av mishandling eller overgrep.

Komiteen viser til at lovendringen av straffeloven 1902 ved lov av 19. juni 2009 som hjemlet «omvendt voldsalarm» (elektronisk kontroll i forbindelse med brudd på kontaktforbud) trådte i kraft 1. februar 2013. «Omvendt voldsalarm» skal gi bedre beskyttelse til personer som utsettes for vold eller trusler om vold fra nåværende eller tidligere samlivspartner. «Omvendt voldsalarm» innebærer at den domfelte må bære fotlenke og får forbud mot å bevege seg innenfor nærmere angitte geografiske soner. Hvis domfelte beveger seg innenfor områdene som kontaktforbudet gjelder for, eller dersom signalene fra fotlenken opphører, utløses en alarm hos politiet. Kontrollen skal være begrenset til disse forholdene og åpner ikke for kontinuerlig overvåkning av domfelte. Komiteen peker på at i tillegg til å

styrke beskyttelsen av den trusselutsatte vil elektronisk kontroll kunne ha forebyggende effekt. Den merkede vil vite at ethvert brudd på kontaktforbud, der det er etablert et elektronisk gjerde, vil bli registrert hos politiet og derigjennom vil kunne danne grunnlag for en senere tiltale og strengere straff, som fengsel. Det antas at dette vil bidra til at flere avholder seg fra å oppsøke den forbudet er satt til å beskytte.

Komiteen viser til at politiet disponerer flere virkemidler for å beskyttes personer som utsettes for vold og trusler i nære relasjoner. Mobile voldsalarmer, sperret adresse, besøksforbud og kontaktforbud og, i særlige tilfeller, rett til å benytte fiktive personopplysninger (ny identitet) er eksempler på slike virkemidler.

2.10.1.2 ENDRINGER I STRAFFEPROSESSLOVEN

Komiteen er fornøyd med at regjeringen har styrket fornærmedes stilling i straffesaker, gjennom endringer i straffeprosessloven i 2008. Lovendringen bedret fornærmedes rett til informasjon, oppfølging og deltagelse under straffesaken. Komiteen vil her trekke frem at det at flere grupper fornærmede, herunder personer utsatt for vold i nære relasjoner, nå har rett til bistandsadvokat og kostnadsfri samtale med advokat før anmeldelse, er særlig viktige endringer i straffeprosessloven.

2.10.2 Iverksatte tiltak mot vold i nære relasjoner i politi og påtalemyndighet

Komiteen peker på at det er iverksatt mange gode tiltak mot vold i nære relasjoner i politiet og i påtalemyndigheten, noe som omtales i meldingen. Komiteen vil trekke frem enkelte tiltak komiteen mener har vært avgjørende for å bedre politiet- og påtalemyndighetens arbeid mot vold i nære relasjoner:

2.10.2.1 FAMILIEVOLDSKOORDINATORER OG -TEAM

Komiteen mener opprettelsen av familievoldskoordinatorer i politidistriktene og team i de store byene har vært avgjørende for å bedre politiets arbeid mot vold i nære relasjoner. Familievoldskoordinatorer er viktige i fag- og metodeutviklingen innen politiet. De er ressurspersoner for driftsenhetene og deltar i den interne opplæringen. Koordinatorer driver ofte også utadrettet virksomhet, blant annet foredragsvirksomhet, og er viktige i det tverrfaglige samarbeidet på feltet. Familievoldskoordinatorer skal også drive opplæring og videreformidle kunnskap til kollegaer. Familievoldskoordinatorer deltar i etterforskningen av familievoldssaker og foretar dom-

meravhør innen dette saksområdet. De er også kontaktpersoner mellom politiet og Statens Barnehus.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at opprettelsen av familievoldskoordinatorstillinger i alle politidistrikt har lagt til rette for at den voldsutsatte møtes med forståelse, kunnskap og innsikt fra politiet, både menneskelig og politifaglig.

2.10.2.2 RIKSADVOKATENS RETNINGSLINJER MV.

Komiteen er fornøyd med at Riksadvokaten i rundskriv fra 2008 har gitt detaljerte retningslinjer for politiets og påtalemyndighetens håndtering av saker om familievold, gjennom hele straffesaksprosessen. Kravet om effektiv innsats på saksområdet gjentas i mål og prioriteringsrundskriv for 2013 (1/2013), hvor det uttales:

«Det er fortsatt behov for å iverksette tiltak for å bedre oppklaringen av voldssaker. Særlig oppmerksomhet bør rettes mot vold i nære relasjoner».

Videre fremgår det at;

«vold i nære relasjoner kan være så alvorlig at den omfattes av riksadvokatens sentrale prioriteringer og slike saker må vies særskilt oppmerksomhet».

Komiteen viser til at dette innebærer at vold i nære relasjoner kan inngå i den kategori saker som gis forrang dersom det er knapphet på ressurser. Disse sakene skal oppklares så langt råd er, og unødig liggetid skal unngås både hos etterforsker og jurist.

2.10.2.3 HØRINGSRUNDER

Komiteen viser til at regjeringen har sendt på høring et forslag om at straffansvar for drap og seksuelle overgrep mot barn under 16 år bør være unntatt fra foreldelse. Komiteen imøteser Justis- og beredskapsdepartementets vurderinger etter høringsrunden og ønsker eventuelle lovendringsforslag velkommen.

Komiteen viser videre til at høringen også omfatter et forslag om å endre straffeloven 1902 § 195 første ledd første punktum i samsvar med straffeloven 2005 § 299 slik at all seksuell omgang med barn under 14 år betegnes som voldtekt. Slik komiteen ser det, kan skillet mellom omgang/handling og voldtekt ha betydning for straffutmålingen – og også for foreldelsesfristene, som er knyttet til de øvre strafferammene i straffebestemmelsene. Komiteen viser videre til departementets høringsbrev og ser frem til departementets vurdering og eventuelle lovendringsforslag knyttet til dette.

2.10.2.4 RISIKOVURDERINGSVERKTØYET «SPOUSAL ASSAULT RISK ASSESSMENT GUIDE» (SARA)

Komiteen mener det er positivt at politiet har testet ut og evaluert en versjon av SARA-modellen, og er tilfreds med at evalueringen av prosjektet viser at prosjektet har vært vellykket. Komiteen er videre tilfreds med at Politidirektoratet nå forbereder implementering av dette verktøyet i samtlige av landets politidistrikter.

Komiteen viser til at risikovurderingsverktøyet SARA kan bidra til å forebygge partnervold og til at nødvendige beskyttelsestiltak settes inn på et tidligere tidspunkt og på en mer målrettet måte enn tidligere. SARA-prosjektet har videreutviklet arbeidet med vold i nære relasjoner. Prosjektet synliggjør de mest trusselutsatte og tilbyr familiene en tettere oppfølging, blant annet gjennom hjemmebesøk og samtaler med voldsutøver. Metoden gir også bedre rutiner for samarbeidet internt i politiet og med eksterne etater.

Komiteen viser videre til at etter et vellykket pilotprosjekt ved Stovner politistasjon i Oslo og Vestfold politidistrikt skal risikovurderingsverktøyet SARA (Spousal Assault Risk Assessment Guide) nå implementeres ved alle politistasjoner i Oslo og i alle øvrige politidistrikter i løpet av 2013. Den norske versjonen av SARA inneholder en sjekkliste over 15 risikofaktorer for partnervold som skal tjene til å vurdere fare for gjentakelse av volden i tilfeller der det allerede har funnet sted en voldshandling.

2.10.3 Varslede tiltak i meldingen

Komiteen viser til at regjeringen vil videreføre arbeidet innen politiet og rettsvesenet gjennom følgende tiltak:

- Kartlegge bruken av straffeloven § 219.
- Gi Politidirektoratet i oppdrag å utarbeide statusrapport hvert andre år om vold i nære relasjoner, inkludert statistikk og trender.
- Jevnlig oppdatere politiets veileder og tiltaks-kort.
- Følge opp evalueringen av politiets arbeid med vold i nære relasjoner, og videreutvikle arbeidet med vold i nære relasjoner i politidistriktene, herunder problemstillinger knyttet til
 - samarbeidsrutiner mellom politiet og andre aktører (barnevern, krisesentre m.fl.)
 - voldsutsattes møte med politiet
 - informasjon til utsatte om gangen i politiets behandling av saken
 - politiets håndtering av barn ved utrykning
- Følge opp evalueringene av Statens Barnehus gjennom å etablere ytterligere to barnehus i 2013 og styrke ressursituasjonen ved eksisterende barnehus, samt å sette ned en arbeidsgruppe som gis i oppdrag å utarbeide felles retningslinjer for driften av barnehusene og å foreta en vurdering av tilsynsbehovet.
- Øke kvaliteten og styrke etterforskningen i saker om vold i nære relasjoner.
- Foreta en analyse av familievoldssakene fra anmeldelse til eventuell dom.

2.10.4 Straffeloven § 219

Komiteen viser til at politiet og politiutdanningen de siste årene har hatt økende fokus på vold i nære relasjoner og bruk av § 219. Tallene fra 2010 viste at oppklaringsprosenten i § 219-saker var 38 prosent. Dette er noe høyere enn for gjennomsnittet av alle forbrytelser, der tallet var 35 prosent. Komiteen mener likevel at oppklaringsprosenten for disse sakene er for lav.

Komiteen viser til at regjeringen ønsker å kartlegge bruken av straffeloven § 219.

2.10.5 Partnerdrap

Komiteen viser til at i ytterste konsekvens kan vold i nære relasjoner føre til drap. I 2012 ble det registrert 7 drap begått av nåværende eller tidligere partner, og drap på partner utgjør mellom 20–30 prosent av alle drap i Norge hvert år. Vi vet imidlertid ikke nok med hensyn til å identifisere risikofaktorer for partnerdrap. Komiteen er derfor positiv til at regjeringen har igangsatt forskning på dette området.

2.10.6 Statens Barnehus

Komiteen ser positivt på styrkingen av barnehusene som presenteres i meldingen. Etablering av flere barnehus, samt en solid økning av kapasiteten ved barnehuset i Oslo, vil utvilsomt bidra til å styrke barns rettssikkerhet og bidra til et bedre tilbud til de barna som har behov for det. Samtidig etterlyser komiteen en satsing for å sikre at ventetiden knyttet til gjennomføringen av avhør på barnehusene reduseres. Dagens situasjoner er uholdbare. Tall fra barnehusenes årsrapporter fra 2012 viser at den negative tendensen fortsetter, og at gjennomsnittlig ventetid for gjennomføring av dommeravhør øker i flere av regionene. I forslaget til ny dommeravhørsforskrift som for tiden er på høring i Justisdepartementet, vises det til at forsinkelser i avhør i alt vesentlige skyldes forhold i politiet. For å sikre at barns rettssikkerhet får den nødvendige prioritering, bør regjeringen derfor, etter komiteens mening, vurdere å iverksette strakstiltak for å sikre at tilgjengelig kompetanse om avhør av barn brukes til nettopp dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen ta umiddelbare grep for å sikre at dagens regelverk om tidspunkt for dommeravhør av barn og unge overholdes.»

«Stortinget ber regjeringen se nærmere på mulighetene for en samlokalisering slik at tjenesteapparat og politi kan gi bistand til voldsutsatte barn i samme lokalitet (barnehus).»

Komiteen viser til evalueringen av barnehusmodellen. Evalueringen viser at bruk av barnehus gjenspeiles i avstand/reisevei til nærmeste barnehus. Komiteen viser til at evalueringen viste at to regioner pekte seg ut der tingrettene i liten grad brukte barnehus til gjennomføring av dommeravhør. Komiteen viser videre til at disse to regionene var Salten/Helgeland og Vestfold/Telemark. Komiteen er svært tilfreds med at regjeringen besluttet å opprette to nye barnehus kort tid etter fremleggelsen av evalueringene i Bodø og i Sandefjord. Komiteen ber videre regjeringen fortløpende vurdere behov for flere nye barnehus.

Komiteen viser videre til at evalueringen viste at antall medisinske undersøkelser som gjennomføres på barnehusene er i underkant av hva som var forutsatt ved etablering. Komiteen mener at dette er en viktig del av hva barnehusene skal tilby og ber regjeringen vurdere hvordan dette bedre kan ivaretas i fremtiden.

Komiteen ser med bekymring på at utviklingshemmede i liten grad har benyttet barnehusene, til tross for at vi vet at utviklingshemmede er en gruppe som er ekstra sårbare for å bli utsatt for overgrep. Norsk forbund for utviklingshemmede (NFU) ga under høringen i komiteen uttrykk for at de ønsker en økt bruk av barnehusene for denne gruppen, noe som da også fordrer økt fokus på disse sakene i politiet.

2.10.7 Prosjekt Karin

Komiteen viser til at UNICEF Norge i 2012 tok kontakt med Justis- og beredskapsdepartementet og oppfordret departementet til å vurdere om det var hensiktsmessig å iverksette et pilotprosjekt bygget på erfaringene fra Prosjekt Karin i Malmö, hvor politi og tjenesteapparat gir bistand til voldsutsatte i samme lokalitet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at Prosjekt Karin også ivaretar voldsutsattes barn. Når det gjelder tiltak særlig rettet mot barn som er utsatt for vold

eller overgrep, er det i dag Statens Barnehus som fyller denne oppgaven.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre peker på at det ser ut til at pilotprosjektet Karin kun skal ha oppmerksomhet mot på kvinner som har vært utsatt for vold. Disse medlemmer er opptatt av at barn skal ha den samme rettssikkerheten som voksne kvinner og menn. Disse medlemmer anmoder derfor regjeringen om å vurdere tilsvarende pilotprosjekt rettet mot barn, men også menn utsatt for vold og overgrep.

2.10.8 Domstolene

Komiteen peker på at det er av avgjørende betydning for å sikre god behandling av saker om vold i nære relasjoner i domstolen at aktørene i retts-salen har den nødvendige kompetansen til å håndtere denne typen saker.

Komiteen viser til at kvinnekonvensjonen ble gjort til norsk lov i 2005 gjennom likestillingsloven og i 2009 gjennom menneskerettighetsloven og at dette har ført til økt bevissthet blant dommere om kvinners diskrimineringsvern. Komiteen er videre svært tilfreds med Domstolsadministrasjonens kompetansetiltak om utsatte barn, inkludert vold og rusproblematikk.

Komiteen mener likevel det er behov for økt kunnskap om hvordan domstolene i praksis behandler barnelovssaker med volds- og overgrepssaker. Komiteen er derfor tilfreds med at regjeringen har satt i gang et utviklingsprosjekt knyttet til behandlingen av høykonfliktsaker, der NKVTS er gitt i oppdrag å fremskaffe kunnskap om hvordan domstolene i praksis behandler barnelovssaker med volds- og overgrepssaker. Regjeringens satsing på slike tiltak vil etter komiteens syn gjøre domstolene enda bedre rustet til å behandle barnefordelingssaker.

2.10.8.1 BRUK AV «RESTORATIVE JUSTICE» I VOLD I NÆRE RELASJONER-SAKER

Komiteen åpner for at det i enkelte tilfeller vil kunne være aktuelt å benytte «restorative justice» i saker hvor det er tale om vold i nære relasjoner. Komiteen vil imidlertid peke på at forutsetningen er at møtet mellom partene er frivillig, grundig forberedt, og på den utsattes premisser. Det er også viktig at det ikke stilles forventninger om tilgivelse og forsoning mellom partene. Det å velge konfrontasjon kan for noen utsatte være en viktig faktor i rehabiliteringsprosessen og kan bidra til å styrke selvrespekten og verdigheten for enkelte. Dette vil imidlertid ikke gjelde for alle. Komiteen vil videre påpeke at det forutsettes at det tas en konkret vurdering i hvert

enkelt tilfelle før man benytter seg av «restorative justice» i denne typen saker.

2.10.8.2 VOLDSOFRE (VOLDSOFFERERSTATNINGS-ORDNINGEN)

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til representantforslag 8:99 S (2012–2013), om en verdig voldsoffererstatning. Flertallet støtter ikke et forslag som legger opp til at staten skal forskuttere erstatning også for voldsofre som ikke oppfyller vilkårene for voldsoffererstatning. Voldsoffererstatningsloven gir et godt tilbud til voldsofrene, og vilkårene er satt etter nøye overveielser.

Flertallet viser til at regjeringen vil gjennomgå de samlede tiltakene for voldsofre i Norge og vurdere om det er behov for å supplere dem med ytterligere tiltak, inkludert om det er behov for en kriminalitetsoffermyndighet i tillegg til de tiltakene som allerede finnes.

Videre viser flertallet til at regjeringen har gitt Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i oppdrag å kartlegge tiltak og tilbud for voldsutsatte i Norge. Målet med kartleggingen er å få en oversikt over hvilke tiltak og tilbud som eksisterer, samt eventuelle mangler og udekkede behov for tilbud. NKVTS skal i sitt arbeid også se på situasjonen i Sverige, spesielt på hvilke tiltak og initiativ som er finansiert gjennom den svenske brottsofferfonden og betydningen av den svenske brottsoffermyndighetens virksomhet.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre ber regjeringen utrede modeller for nasjonal offeromsorg for å sikre voldsofre bedre. Disse medlemmer ser det som naturlig at regjeringen utreder hvordan et slikt organ kan bistå voldsofre i spørsmål om voldsoffererstatning bedre.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede etablering av en egen nasjonal offeromsorg.»

Disse medlemmer mener det er på tide å vurdere nye virkemidler i kampen for ofres trygghet. En tidligere overgriper kan i dag fritt bosette seg i nærheten av sitt offer etter ent soning, med den følge at det er offeret som må bytte bosted. Disse medlemmer ser de viktige prinsipielle vurderinger som gjør seg gjeldende i disse tilfellene, men mener allikevel at det bør foretas en ny vurdering av problemstillingen. Disse medlemmer ber derfor regje-

ringen om å foreta en bred vurdering av muligheten for å begrense tidligere straffedømtes mulighet for bosetting nær offeret etter soning i de mest alvorlige sakene.

Disse medlemmer ønsker at barnets beste skal få større fokus i overgrepssaker. Prinsippet om at hensynet til barn kan begrense voksnes rettigheter er solid fastslått i norsk rett, og dette prinsippet får ytterligere tyngde i saker der det er tale om overgrep mot barn. Disse medlemmer er derfor bekymret over dagens praksis der alvorlige overgriper i offerets familie beholder foreldre- og omsorgsrett også etter domfellelse.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet mener at voldsoffererstatningsordningen i dag har flere mangler, selv om det de siste årene har kommet vesentlige forbedringer. Personer utsatt for vold bør i alle tilfeller slippe å forholde seg til overgriperens økonomi. Det bør derfor være et klart mål at staten skal forskuttere all erstatning i saker der fornærmede har status som offer for vold eller overgrep.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre viser til sine merknader og forslag i forbindelse med behandlingen av Dokument 8:99 S (2012–2013).

2.11 Samarbeid og samordning

Komiteen mener samarbeid på tvers av hjelpe-tilbud og samordning av hjelpetiltak er avgjørende dersom man skal lykkes med å gi god bistand til dem som utsettes for vold i nære relasjoner. Innsatsen mot vold i nære relasjoner involverer flere offentlige etater og forvaltningsnivåer. Volden kan ramme den utsatte på mange livsområder, og utsatte har ofte behov for bistand fra flere tjenester over lengre tid. Tilbudene skal gis av mange aktører, og dette fører med seg store koordineringsutfordringer. Komiteen kjenner til at det i dag ofte er avhengig av enkeltpersoner hvorvidt man til nå har lyktes med koordinering og samarbeid på dette feltet. Behovet for et styrket fokus på tverrfaglighet og samarbeid er derfor betydelig. Komiteen er tilfreds med at regjeringen tar dette på alvor og vil iverksette tiltak. Komiteen er enig med regjeringen i at samordning og samarbeid er avgjørende i det videre arbeidet mot vold i nære relasjoner.

2.11.1 Tiltak

Komiteen viser til tiltakene som legges frem i meldingen om samordning og samarbeid. Tiltakene som presenteres er som følger:

- Bidra til helhetlig og samordnet bistand til utsatte for vold i nære relasjoner og deres barn, samt voldsutøvere.
- Bidra til at ulike tiltak og virkemidler sees i sammenheng, at ulike instanser og samarbeidsfora samvirker, samt at gode modeller for samarbeid spres.
- Tydeliggjøre RVTS-enes rolle i etableringen av gode samarbeidsformer og -rutiner.
- Fortsatt oppfordre kommunene til å utarbeide kommunale handlingsplaner.
- Bidra til at SLT og politiråd i større grad har vold i nære relasjoner på dagsordenen.
- Dokumentere erfaringer med bruk av individuell plan for utsatte for vold i nære relasjoner.
- Styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner i arbeidet mot vold i nære relasjoner, gjennom etablering av forum for nasjonale myndigheter og frivillige organisasjoner og opprettelsen av en tilskuddsordning blant annet for frivillige organisasjoner.
- Iverksette tiltak for å påse at taushetsplikten ikke er til hinder for et godt samarbeid mellom ulike instanser i arbeidet mot vold i nære relasjoner, samt legge til rette for at opplysningsplikten til barnevernet og avvergeplikten oppfylles.
- Prøve ut samarbeidsprosjekt tilsvarende Karin i Malmø, der politi og tjenesteapparat gir bistand til voldsutsatte i samme lokalitet.
- Videreutvikle det nordiske og europeiske samarbeidet rundt arbeidet mot vold i nære relasjoner.

SAMARBEID – BARNEVERNET

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener godt samarbeid mellom barnevernstjenesten og de virksomheter som møter barn og unge i det daglige er en forutsetning for tidlig innsats. Flertallet mener det er viktig at regjeringen nå gjennom barnevernsmeldingen foreslår tiltak som skal styrke helsestasjonenes, barnehagenes og skolenes kunnskap om barnevernet, hvordan man kan oppdage barna som trenger hjelp og når det er nødvendig å melde bekymring.

Flertallet vil understreke at alle offentlige tjenester har meldeplikt til barnevernet ved mistanke om alvorlig omsorgssvikt. Flertallet merker seg at barnevernet kommer for sent inn i for mange saker. Flertallet mener derfor det er viktig at regjeringen har satt av 32,5 mill. kroner til kompetanse- og samhandlingstiltak i 2013 og til sammen 108 mill. kroner siden 2011. Flertallet vil vise til at disse midlene blant annet skal brukes til å styrke barnevernstjenestens samarbeid med andre tjenester, og bidra til at barnevernet er mer til stede på arenaer der barn, ungdom og familier er.

TIDLIG INNSATS

Flertallet vil vise til at Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet og Kunnskapsdepartementet vil samarbeide om viktige tiltak for tidlig innsats. Flertallet vil vise til at de første leveårene for barn har stor betydning for barns utvikling og hvordan de blir i stand til å håndtere belastninger senere i livet. Flertallet er enig med regjeringen i at tidlig innsats krever at ansatte i helsestasjoner, barnehager og barnevernstjeneste har nødvendig kunnskap om hvordan de kan oppdage og hjelpe utsatte barn og familier. Flertallet vil derfor vise til at regjeringen i et tverrdepartementalt samarbeid vil sørge for at det utarbeides et felles kunnskapsgrunnlag om forebyggende innsatser for å oppdage og hjelpe utsatte barn i alderen 0–6 år, med vekt på kunnskap om hvordan man kan styrke tilknytning og samspill mellom barn og foreldre, og bidra til at tjenester som møter de yngste barna tar denne kunnskapen i bruk. Flertallet er svært tilfreds med dette, og vil understreke betydningen av tverrfaglig og tverrdepartemental innsats for å styrke arbeidet mot omsorgssvikt mot barn.

Komiteen ber regjeringen sørge for at det følgende ivaretas i den varslede handlingsplanen:

- At det de nødvendige grep tas for å sikre at dagens regelverk om ventetid for dommeravhør av barn og unge overholdes.
- At spesialhelsetjenesten sikrer at den nye organiseringen av overgrepsmottakene ikke går på bekostning av kvaliteten i dagens tilbud.
- Sørge for at det er tilstrekkelig kompetanse i helseforetakene og at det finnes gode rutiner for å ivareta barn som kan ha vært utsatt for seksuelle overgrep og annen mishandling.
- Sørge for at alle barnehus har avtaler med helseforetak/sykehus for å utføre medisinske undersøkelser av barn.
- Tilbud og sinnemestringsmetoder som gir øvelse og ferdigheter i handlingsalternativer til vold, bør videreutvikles.
- Sørge for at politiets eksisterende statistikk (STRASAK) innfører flere kategorier, herunder en kategori som registrerer vold mot barn.
- Utarbeide en veileder til krisesenterloven.
- Se nærmere på mulighetene for en samlokalisering slik at tjenesteapparat og politi kan gi bistand til voldsutsatte barn i samme lokalitet (barnehus).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil påpeke at en even-

tuell samlokalisering av barnehus og politi ikke må svekke dagens ordning med barnehus. Tiltaket må ikke tolkes dit hen at komiteen ønsker at barnehusene skal inn på politistasjonene. Forslaget er ment som et innspill til videreutviklingen av dagens eksisterende ordning der samarbeid mellom de ansatte på barnehusene og politiet er avgjørende for tilbudet som gis.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre forutsetter at domstolene bevilges nok midler i statsbudsjettene til at de i praksis settes i stand til å få ned ventetiden for dommeravhør av barn og unge. Disse medlemmer ber også regjeringen om å bevilge midler til videoopptak i domstolene, slik at ofre i størst mulig grad skjermes mot å avgi ny forklaring i lagmannsrettene.

Disse medlemmer ber regjeringen fremme forslag om en fremdriftsplan med sikte på en lovending som vil medføre at obligatoriske sinnemestringstilbud skal kunne idømmes som en straffereaksjon.

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av å forsvare enkeltmenneskets ukrenkelighet innen demokratiets rammer. Skal den enkeltes frihet ivaretas, trenger samfunnet en våken offentlig sektor som skal sikre enkeltindivider mot overgrep og garantere for borgernes grunnleggende behov. Å sikre individets frihet og sikkerhet er derfor en av politikkenes hovedoppgaver. Disse medlemmer viser til det prisbelønte arbeidet som er gjort i Drammen kommune når det gjelder forebygging av vold i nære relasjoner og æresrelatert vold. Drammen kommune har utarbeidet en egen veileder for tjenesteapparatet og knyttet dette sammen med et eget opplæringsprogram som gjelder alle former for vold og overgrep mot barn.

3. Merknader fra andre komiteer

Justiskomiteen søkte 2. april 2013 presidentskapet om å få forelegge utkast til innstilling for andre relaterte komiteer til uttalelse.

Presidentskapet samtykket til dette i brev av 22. april 2013.

Justiskomiteen oversendte foreløpig avgitt innstilling til helse- og omsorgskomiteen og familie- og kulturkomiteen 14. mai 2013. Komiteene gav sine merknader i hver sine brev av 21. mai 2013.

Helse- og omsorgskomiteen uttaler følgende:

«Fra helse- og omsorgskomiteen foreligger det følgende uttalelse til justiskomiteens foreløpige innstilling til Meld. St. 15 (2012–2013):

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at det i meldingen foreslås at ansvaret for voldtaktssaker skal overføres til spesialisthelsetjenesten. Overgrepsmottakenes spesifikke mål er å gi tilbud til

personer som har vært utsatt for seksuelle overgrep eller vold i nære relasjoner. Overgrepsmottaket må organiseres slik at alle grupper føler at mottakene tilbyr nødvendig og relevant behandling.

Regjeringen foreslår at ansvaret for mottak og behandling av voksne som er utsatt for seksuelle overgrep, skal forankres i spesialisthelsetjenesten fra 2015, mens personer utsatt for vold i nære relasjoner skal få behandling på kommunalt nivå. Dette medlem mener flytting av eksisterende overgrepsmottak for seksualvold inn i sykehus vil medføre at arbeidet for volds- og seksualvoldsutsatte splittes, og at man må begynne fra grunnen i sykehus. Riktignok åpner forslaget for at velfungerende mottak kan videreføres, men kommuner som har investert mye i sine mottak for å gi innbyggerne et godt tilbud og en tryggere by, har ingen garanti for at sykehus/helseforetak vil videreføre arbeidet på samme nivå. Foruten tapene ved avvikling av de eksisterende mottak og omkostningene ved å bygge opp tilsvarende tjenester i spesialisthelsetjenesten på ny, vil fravær av overgrepsmottak i primærhelsetjenesten medføre at det blir vanskelig å gi et fullverdig akutt-tilbud til relasjonsvoldsutsatte. For å unngå å måtte bygge opp særkompetanse og beredskap på to nivåer i helsetjenesten vil det være langt mer rasjonelt å videreføre og styrke dagens overgrepsmottak slik at de også kan favne relasjonsvolden. Dette er fullt mulig via forskriftsfesting av kommunalt ansvar og tilrettelagt finansiering. Kommunene kan samarbeide om interkommunale løsninger om overgrepsmottak så vel som legevakter og KAD (kommunal, akutt døgnhet). Kommunene kan også samarbeide med lokale sykehus der det er egnet, som i dag.

Dette medlem viser til forslag 5 fra justiskomiteens mindretall om å videreføre dagens organisasjonsmodell for overgrepsmottakene og styrke disse innenfor rammen av denne modellen, og vil støtte dette forslaget.»

Familie- og kulturkomiteen uttaler følgende:

«Familie- og kulturkomiteen viser til justiskomiteens brev av 14. mai 2013 vedrørende Meld. St. 15 (2012–2013) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner.

Komiteens medlemmer har følgende merknader og viser, med unntak av komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti, for øvrig til de respektive partiers merknader i justiskomiteen.

Komiteen viser til at det har i den senere tid blitt avdekket grove brudd på ventetiden ved avhør av barn og unge ved Barnehus. Ifølge straffeloven skal det foretas dommeravhør av barn og unge innen 14 dager, for å sikre at forklaringen som gis er mest mulig sannferdig, samtidig som det er viktig at barnet/ungdommen får mulighet til å snakke helt fritt med sine pårørende om saken så snart som mulig for å sikre at den enkelte kan få raskest mulig hjelp. Komiteen viser til at UNICEF etterlyser en satsing for å sikre at ventetiden knyttet til gjennomføringen av avhør ved Barnehusene reduseres.

Komiteen mener kvinner og menn som utsettes for vold i nære relasjoner må få tilbud om opphold på krisesenter og mulighet for ny identitet dersom det er nødvendig. Alle som trenger det, må få tilgang på voldsalarm. Det innføres en ordning med såkalt «om-

vendt voldsalarm» i de tilfeller der det er hensiktsmessig. Det må satses mer på forskning på voldsadferd og behandling av voldsutøvere. Komiteen mener for lite ressurser brukes til å bedre behandlingstilbudet for voldsutøvere, som ennå ikke er blitt landsdekkende. 4 av 5 voldsutøvere som melder seg til behandling, blir avvist av ressurshensyn. Behandlings tilbud til voldsutøvere er essensielt for å stoppe voldsspiralen både individuelt og overfor neste generasjon. Vold avler vold, og barn som lever med vold eller er utsatt for vold har, i tillegg til fysiske og psykiske skader, langt større sannsynlighet for selv å bli voldsutøvere eller gå inn i voldelige relasjoner. Behandlingstilbudet for voldsutøvere må bygges kraftig ut slik at kjøene kan tas unna. Komiteen vil peke på at dette er et av de sikreste tiltakene for å hindre videre vold mot kvinner og barn.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti er tilfreds med at det er lagt fram en stortingsmelding om vold i nære relasjoner. Vold i nære relasjoner er et av Norges største helse- og samfunnsproblemer. Flertallet vil understreke at alle har rett til et liv uten vold. Kvinnen har rett til et samliv fritt for vold og trusler. Barn skal sikres en oppvekst uten overgrep og frykt. Frihet fra vold er en grunnleggende forutsetning for vekst og livsutfoldelse, for å kunne leve et godt liv.

Flertallet viser til at vold mot kvinner i omfang er størst, både i Norge og på verdensbasis. Det må reflekteres i samfunnets politikk og innsats for å forebygge og bekjempe dette, uten at det går på bekostning av andre grupper av befolkningen. Det er derfor viktig at arbeidet mot vold i nære relasjoner har et kvinnesyn. Samtidig må vold mot menn synliggjøres og bekjempes i langt større grad enn i dag.

Flertallet vil spesielt understreke betydningen av at barn som vokser opp i familier med vold, blir sett og får hjelp. Barn som lever med vold i hjemmet lever i utrygghet, og har økt risiko for redusert helse og livskvalitet også i voksen alder.

Flertallet vil understreke at regjeringens strategi for arbeid mot vold og overgrep mot barn og ungdom også må inkludere barn som lever med vold i familien.

Flertallet viser til at det anslås å være 50 000 til 150 000 barn i Norge som bor sammen med foreldre med et risikofyllt alkoholkonsum. Misbruk og avhengighet kan skape problemer i familiens fungering og øke risikoen for at barnet utsettes for en rekke negative livshendelser. I de nordiske landene er et flertall av voldstilfellene alkoholrelaterte. Jo mer man drikker og jo oftere man er beruset, desto mer sannsynlig er det både at man utøver vold og utsettes for vold.

Flertallet vil peke på at ulike barn og familier trenger ulike typer og ulikt omfang av hjelp.

Flertallet mener etableringen av familievoldskoordinatorer i alle politidistrikt er svært viktige tiltak. Flertallet mener koordinatorene bør ha kun familievoldssaker som arbeidsfelt og eneste arbeidsoppgave.

Flertallet mener myndighetene må bidra til at det utvikles kompetanse, kurs og studier med fokus på vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.

Flertallet viser til at helsestasjons- og skolehelsetjenesten spiller en viktig rolle i det forebyggende arbeidet for å hindre vold mot barn. Helsestasjon har en unik mulighet til å følge barn, unge og deres for-

eldre gjennom flere år og kan både forebygge og avdekke vold og overgrep. Beregninger fra Helsestasjons- og skolehelsetjenesten viser at vi mangler mellom 800 og 900 helsestasjonsverk. Flertallet støtter justiskomiteens anmodning til regjeringen om å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at mennesker som er blitt utsatt for voldtekt og vold er i en særlig sårbar situasjon etter et overgrep. For å kunne hjelpe disse, mener disse medlemmer at det bør det utredes modeller for en nasjonal offeromsorg og hvordan et slikt organ kan bistå voldsoffer i etterkant. I forbindelse med rettergang etter voldtekter og andre voldsaker har mange voldsoffer som er tilkjent erstatning selv måtte inndrive erstatningsbeløpet. Voldsofferne har opplevd dette som en stor belastning. Det bør derfor utredes hvordan et slikt organ kan bistå voldsoffer i spørsmål om voldsoffererstatning.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti mener det bør lages en egen handlingsplan for barn som er blitt utsatt for eller har vært vitne til vold, for at vi skal kunne ivareta disse på en god måte.

Dette medlem vil peke på at familievernet kan ha en viktig rolle overfor både ofre og voldsutøvere. Dette medlem vil i denne sammenheng understreke at familievernet må styrkes. Representanter fra Kristelig Folkeparti fremmet nylig forslag i Stortinget om at familievernet må styrkes. Dette medlem viser til at Kristelig Folkeparti i alternative budsjetter foreslår kraftige økninger til familievernet. Dette medlem viser til forslag om en opptrappingsplan for familievernet, jf. Innst. 179 S (2012–2013), jf. Dokument 8:137 S (2011–2012) Representantforslag om styrking av familievernet.

Dette medlem mener kommunene og fylkene bør forpliktes til å styrke tilbudet både til voldsutøvere og de som trenger hjelp til å komme seg ut av volden, herunder styrke familievernkantorenes tilbud om terapi og mekling.

Dette medlem støtter forslagene om å oppdatere politiets veiledere og tiltakskort. Dette medlem etter spørre en utredning av hvordan etterforskningen av saker om vold i nære relasjoner kan styrkes gjennom tverrfaglig samarbeid ved å bringe sivil kompetanse inn i politiets etterforskningsteam, samt gjennom egne studier om vold i nære relasjoner ved Politihøgskolen.»

4. Forslag fra mindretallet

Forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen tilrettelegge Husbankordningen bedre for dem som lever eller har levd under såkalt Kode 6, skjult adresse.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen utrede forslag til lovendring med sikte på endring av foreldreretten og samværsretten til barn, der far/stefar eller mor/stemor har blitt dømt for alvorlig overgrep mot egne/stebarn.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen sørge for bedre og mer kontinuerlig statistikk om vold og overgrep mot barn, herunder barn som vitne til vold.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen sørge for at det utarbeides en kvalitetsforskrift som klargjør hva som reelt sett forventes av kommunene i deres arbeid med å styrke det kommunale krisesentertilbudet.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen videreføre dagens organisasjonsmodell for overgrepsmottakene og styrke disse innenfor rammen av denne modellen.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen ta umiddelbare grep for å sikre at dagens regelverk om tidspunkt for dommeravhør av barn og unge overholdes.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen se nærmere på mulighetene for en samlokalisering slik at tjenesteapparat og politi kan gi bistand til voldsutsatte barn i samme lokalitet (barnehus).

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen utrede etablering av en egen nasjonal offeromsorg.

5. Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og råar Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Meld. St. 15 (2012–2013) – om forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve – vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 23. mai 2013

Per Sandberg

leder

Anna Ljunggren

ordfører

